

Міністерство освіти і науки України
Одеський державний екологічний університет

І.Д. Лоєва, М.О.Тимощук, П.Х.Грудев

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

Спеціальність 101 «Екологія»

Спеціалізіція:

«Екологічний контроль і аудит», «Заповідна справа», «Агроекологія»,
«Гідроекологія», «Екологічна безпека», «Охорона навколишнього
середовища»

УДК 504.064.4
Л 68

Друкується за рішенням Вченої ради Одеського державного екологічного університету (протокол № від 2018 р.)

Рецензент:

І.Д. Лоєва, М.О.Тимощук, П.Х.Грудєв: конспект лекцій з дисципліни «Екологічний контроль». Одеса, ОДЕКУ, 2018. – 85с.

Конспект лекцій призначається для підготовки студентів, які навчаються за рівнем вищої освіти «Магістр» спеціальністю 101 «Екологія», спеціалізація «Екологічний контроль і аудит», «Заповідна справа», «Агроєкологія», «Гідроекологія», «Екологічна безпека», «Охорона навколишнього середовища».

У конспекті розглядаються питання щодо умов створення Державної екологічної інспекції України, права та обов'язки державної екологічної інспекції, порядок планування та організації державного екологічного нагляду (контролю), правові аспекти діяльності громадських інспекторів з охорони природи, сучасні підходи до удосконалення системи державного екологічного нагляду (контролю), правова відповідальність за порушення природоохоронного законодавства України.

© Одеський державний
екологічний університет, 2018

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ І ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ПЕРЕДМОВА	5
1 ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ.....	6
1.1 Головні проблеми охорони природи і природокористування.....	6
1.2 Правові підстави створення державної екологічної інспекції України. Структура і статус ДЕІ.....	7
1.3 Завдання, функціональні обов'язки та права ДЕІ	11
1.4 Мета і основні принципи державного екологічного контролю	24
1.5 Види перевірок, організація і порядок здійснення державного екологічного контролю	27
1.6 Громадський екологічний контроль: права та обов'язки	37
1.7 Політика реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища.....	41
2 ЗАХОДИ ВПЛИВУ ДО ПОРУШНИКІВ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА.....	50
2.1 Адміністративні заходи впливу до порушників природоохоронного законодавства.....	50
2.2 Дисциплінарні заходи впливу. Припинення дії дозволів на права спеціального природокористування	56
2.3 Обмеження або припинення будівництва або виробничої діяльності.....	57
2.4. Матеріальна відповідальність за шкоду, завдану екологічними правопорушеннями.....	59
2.5 Кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення....	61
ЛІТЕРАТУРА.....	62
ДОДАТОК А.....	64
ДОДАТОК Б	78

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ І ПОЗНАЧЕНЬ

- ДЕІ – державна екологічна інспекція;
- УРСР – Українська Радянська Соціалістична Республіка;
- КМУ – Кабінет Міністрів України;
- ГМО – генетично-модифіковані організми;
- CITES – конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення;
- КУпАП – кодекс України про адміністративні правопорушення;
- ЄС – Європейський Союз.

ПЕРЕДМОВА

Відповідно до ст.20 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” [1] здійснення державного контролю за додержанням вимог природоохоронного законодавства покладено на головний орган у системі центральних органів виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, екологічної безпеки, поводження з відходами тощо.

Усвідомлюючи відповідальність за стан екологічної безпеки держави, одним із шляхів забезпечення якої є державний нагляд (контроль) за додержанням вимог природоохоронного законодавства, Мінприроди особливу увагу приділяє системі контролю за виконанням законів, стандартів, норм та правил у сфері охорони довкілля.

Право здійснення державного нагляду (контролю) в сфері охорони довкілля та раціонального природокористування надане також іншим центральним органам виконавчої влади – Мінагрополітики, Держлісгоспові, Держводагенству, Держземагентству тощо.

В системі Мінприроди функції державного контролю покладені на Державну екологічну інспекцію (ДЕІ) – центральний орган виконавчої влади, а також на її територіальні органи.

На Державну екологічну інспекцію покладається координація діяльності територіальних підрозділів з питань здійснення державного контролю.

Слід відзначити, що забезпечення екологічної безпеки країни можливо лише за умови створення природоохоронної системи, в основі якої буде:

- дієва система державного екологічного нагляду (контролю);
- достовірна оцінка стану навколишнього природного середовища;
- оперативне реагування і адекватні заходи щодо попередження шкоди навколишньому природному середовищу від аварійних ситуацій;
- регулювання природокористування через ліцензування;
- найбільш повне усунення негативного впливу від господарської діяльності, встановлення лімітів її впливу і стягнення платежів для компенсації впливу шляхом виконання природоохоронних заходів;
- розробка екологічних заходів і програм, спрямованих на покращення екологічної ситуації.

1 ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ

1.1 Головні проблеми охорони природи і природокористування

Екологічна обстановка в Україні, не дивлячись на виконання ряду природоохоронних заходів, залишається надзвичайно складною. Таке становище склалося внаслідок волюнтаристського підходу до розміщення і нарощування промислових потужностей без врахування екологічних можливостей регіонів, повільного впровадження новітніх промислових технологій, що зумовило надзвичайно велике техногенне навантаження на навколишнє природне середовище, призвело до порушення екологічної рівноваги, істотної зміни середовища проживання, зростання захворюваності населення, негативних змін флори і фауни, втрати якості земельних ресурсів, ландшафтного і біологічного різноманіття.

На території України зосереджені потужні гіганти металургії, енергетики, хімії, гірничорудної та вугільної промисловості, машинобудування та інші. Упродовж десятиріч не приділялось належної уваги підвищенню технічного рівня та екологічної безпеки виробництва. Основні фонди в металургійній та хімічній промисловості зношені на 60—80 відсотків, внаслідок чого часто трапляються аварії, що призводить до аварійних викидів і скидів шкідливих речовин в навколишнє середовище. Фінансування і матеріально-технічне забезпечення будівництва природоохоронних об'єктів і споруд здійснювалось і продовжує здійснюватись по залишковому принципу.

Сукупність екологічних і соціальних факторів призвели до вимирання нації, оскільки з 1990 року смертність в Україні перевищує народжуваність.

Розпочата ще в 1988 році реорганізація відомчих систем управління і контролю в галузі охорони і раціонального використання природних ресурсів в загальнодержавну, яка не була достатньо підкріплена державою законодавчо, матеріально-технічними ресурсами, фінансами та організаційно, на фоні глибокої економічної кризи в Україні призвела до прискорення процесів деградації і виснаження природних ресурсів в країні.

Основними екологічними проблемами України є:

1. Відсутність системи роздільного збору, розміщення, знешкодження та утилізація твердих побутових відходів.
2. Забруднення поверхневих водних об'єктів стічними водами підприємств, зливовими водами.
3. Забруднення і виснаження підземних вод.
4. Відсутність винесення в природу водоохоронних зон та прибережних захисних смуг.
5. Земельні ресурси – забруднення, засмічення, самозахоплення, неправомірне виділення земельних ділянок органами місцевого самоврядування, ерозія ґрунтів, високий ступінь розорюваності земель.

6. Підтоплення земель, особливо у південних областях України.
7. Масові вирубування дерев в лісах, зелених насаджень в населених пунктах, придорожніх захисних смуг тощо.
8. Браконьєрство в морях, внутрішніх водоймах, в лісах України.
9. Забруднення атмосферного повітря викидами промислових підприємств, автотранспортом, у тому числі парниковими газами.
10. Організація та утримання територій й об'єктів природно-заповідного фонду не відповідає сучасним правовим вимогам.
11. Повільне створення екологічної мережі України.
12. Намагання ввезення в Україну небезпечних речовин та відходів.
13. Незадовільний стан радіаційної безпеки, поводження з радіоактивними відходами.
14. Наявність на території України значної кількості непридатних до застосування добрив і хімічних засобів захисту рослин.
15. Використання у виробництві і у побуті озоноруйнуючих речовин.
16. Погіршення стану морської екосистеми (води, донних відкладів, водних живих ресурсів).

Контрольні запитання

1. Які головні причини незадовільного екологічного стану в Україні?
2. В чому полягають наслідки незадовільного екологічного стану України?
3. Які головні екологічні проблеми в Україні?
4. У чому полягає екологічна проблема поводження з відходами?
5. Які екологічні проблеми природних ресурсів – атмосферного повітря, поверхових і підземних вод, надр, земельних ресурсів, тваринного і рослинного світу?
6. Який відсоток природно-заповідних територій в Україні?
7. Шляхи вирішення екологічних проблем.

1.2 Правові підстави створення державної екологічної інспекції України. Структура та статус ДЕІ.

Чорнобильська аварія, побудова потенційно екологічно небезпечних об'єктів (наприклад, Одеський припортовий завод, прийняття Радянською владою рішення щодо будівництва в районі Тилігульського лиману заводу з виробництва хімічних добрив та ін.), а також політична ситуація в СРСР надало підставу УРСР прийняти низку документів щодо забезпечення життєдіяльності на території республіки. Це насамперед «Декларація про державний суверенітет України», 1990 р. Розділ X «Екологічна безпека» встановлює:

- УРСР самостійно встановлює порядок організації охорони природи на території республіки та порядок використання природних ресурсів.
- УРСР має свою національну комісію радіаційного захисту населення.
- УРСР має право заборонити будівництво та припинити функціонування будь-яких підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, які спричиняють загрозу екологічній безпеці.
- УРСР дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молодого покоління.
- УРСР має право на відшкодування збитків, заподіяних екології України діями союзних органів.

У цьому ж році УРСР приймає Закон «Про економічну самостійність України» у якому ст.10 «Охорона навколишнього природного середовища і раціональне природокористування» встановлює:

- УРСР самостійно регулює відносини природокористування та охорони навколишнього природного середовища в межах своєї території.
- Республіканські та місцеві державні органи відповідно до законодавства УРСР визначають норми екологічної безпеки, ліміти і нормативи природокористування, податки за природні ресурси та санкції за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу, здійснюють, виходячи з екологічних показників, видачу дозволів і накладання заборони на діяльність підприємств, установ, організацій.

УРСР 26.06.1991 року приймає Закон «Про охорону навколишнього природного середовища» [1], який є дійсним з відповідними змінами на теперішній час, як базовий Закон щодо екологічної політики України. Ст.20 цього закону встановлює компетенцію спеціально уповноважених органів державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів. Спеціально уповноваженим органом державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів є Мінприроди України. Згідно із ст.20 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» до компетенції Мінприроди і його органів на містах у тому числі належить:

А) здійснення комплексного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, проведення єдиної науково-технічної політики з питань охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, координація діяльності міністерств, відомств, підприємств, установ та організацій в цій галузі;

Б) державний контроль за використанням і охороною земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів

територіальних вод, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони, а також за дотриманням норм екологічної безпеки.

Держава в своїй екологічній політиці повинна передбачити основні функції, які повинні бути спрямовані на забезпечення національної безпеки держави в цілому. Це:

- розробка й прийняття основних екологічних законів, норм і правил;
- упровадження економічного механізму природокористування;
- нормування антропогенного навантаження;
- створення системи ефективного державного контролю за дотриманням екологічних законів, норм і правил;
- створення системи покарань за екологічні правопорушення і системи стимулювання здійснення природоохоронної діяльності;
- забезпечення екологічного виховання, відповідної освіти і підготовка фахівців екологічного напрямку.

Створення екологічної інспекції в системі Мінприроди України припадає на 1993 рік. З 1 січня 1993 року в структуру Мінприроди введена Головна екологічна інспекція, яка крім здійснення інспекційних перевірок щодо дотримання природоохоронного законодавства суб'єктами господарчої діяльності почала займатися розробкою законодавчої і нормативно-правової бази щодо здійснення державного екологічного контролю.

Державна екологічна інспекція України була створена Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.1993р. №641 «Про створення Державної екологічної інспекції Міністерства охорони навколишнього природного середовища України». Державна екологічна інспекція була створена при Міністерстві охорони навколишнього природного середовища у такому складі [2]:

- Головна екологічна інспекція Мінприроди України (Головекоінспекція);
- Інспекція з охорони Чорного моря
- Інспекція з охорони Азовського моря;
- Екологічна інспекція АР Крим;
- Екологічна інспекція м. Київ;
- Екологічна інспекція м. Севастополь;
- Екологічні інспекції у складі обласних управлінь з охорони природи.

Всі інспекції цією постановою були визначені як спеціальні підрозділи Мінприроди з правом носити форму встановленого зразка та вогнепальної зброї.

12 листопада 1993 року Постановою КМУ № 925 було затверджено «Положення про Державну екологічну інспекцію Міністерства охорони навколишнього природного середовища України».

У зв'язку з ліквідуванням 15 грудня 1994 року Мінприроди України і створення на його базі Мінекобезпеки, були внесені зміни і в систему

Державної екологічної інспекції – на її базі створена Державна екологічна інспекція Мінекобезпеки України з додатковими функціями по здійсненню радіаційного контролю, а також екологічному контролю на державному кордоні України. Положення про цю інспекцію затверджено постановою КМУ №244 від 2.03.1998р.

Після створення на базі Мінекобезпеки України та ряду інших центральних органів виконавчої влади Мінекоресурсів України, Державна екологічна інспекція як система була ліквідована, а на її базі створена Державна екологічна інспекція Мінекоресурсів України. У 2001 році Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2001р. №1520 було затверджено нове Положення про Державну екологічну інспекцію. Згідно з цим Положенням Державна екологічна інспекція стає урядовим органом державного управління, який діє у складі Мінекоресурсів і йому підпорядковується. Тобто Держекоінспекція стає самостійною юридичною особою, з відповідними печатками.

Постановою КМУ від 10.06.2004р. №770 затверджена нова редакція Положення про Державну екологічну інспекцію. Здійснена також реорганізація морських інспекцій. Наказом Мінприроди від 05.07.2004 №264 замість інспекції з охорони Чорного моря створено дві інспекції - Державна Азово-Чорноморська екологічна інспекція і Державна екологічна інспекція Північно-Західного регіону Чорного моря. Наказом Мінприроди України від 15.03.2007 № 101 екологічні інспекції виведено зі складу обласних управлінь охорони природи і створені обласні екологічні інспекції як юридичні особи.

Указом Президента України від 13.04.2011р. №454/2011 [3] затверджене нове Положення про ДЕІ згідно якому інспекція стає центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів України.

Постановою Кабінету Міністрів України від 14.09.2011року № 995 [4] утворено, як юридичні особи публічного права, такі територіальні органи Державної екологічної інспекції:

- Державна екологічна інспекція в Автономній Республіці Крим;
- 24 обласні державні екологічні інспекції;
- Державна екологічна інспекція у м. Києві;
- Державна екологічна інспекція у м. Севастополі;
- Державна Азово-Чорноморська екологічна інспекція;
- Державна Азовська морська екологічна інспекція;
- Державна екологічна інспекція Північно-Західного регіону Чорного моря.

Остання редакція Положення про державну екологічну інспекцію України затверджена постановою КМУ від 19.04.2017р. №275 [5].

1. Які головні напрямки екологічної політики України?
2. На виконання якого закону створена Державна екологічна інспекція України?
3. Коли і яким документом створена Державна екологічна інспекція України?
4. У якому складі була створена Державна екологічна інспекція України?
5. Коли і яким документом було затверджено перше Положення про Державну екологічну інспекцію України?
6. Який статус був наданий Державній екологічній інспекції України при її створенні?
7. У якому році Державній екологічній інспекції України був наданий статус урядового органу державного управління?
8. У якому році екологічні інспекції областей отримали статус юридичної особи?
9. Яким документом і коли затверджено Положення про Державну екологічну інспекцію України, яке чинне на теперішній час?
10. Які територіальні органи Державної екологічної інспекції України були створені у 2011 році?

1.3 Завдання, функціональні обов'язки та права ДЕІ

На сьогоднішній день Державна екологічна інспекція функціонує згідно ст. 20² Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1], яка встановлює компетенції ДЕІ як центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Згідно із статею 20² до компетенції центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, у сфері охорони навколишнього природного середовища належить:

а) організація і здійснення у межах компетенції державного нагляду (контролю) за додержанням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності та господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами - нерезидентами вимог законодавства:

- про екологічну та радіаційну безпеку, про оцінку впливу на довкілля;
- про використання та охорону земель;

- про охорону і раціональне використання вод і відтворення водних ресурсів;
 - про охорону атмосферного повітря;
 - про охорону, захист, використання і відтворення лісів;
 - про охорону, утримання і використання зелених насаджень;
 - про використання, охорону і відтворення рослинного світу;
 - про охорону, раціональне використання та відтворення тваринного світу;
 - щодо дотримання правил створення, поповнення, зберігання, використання та державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій і торгівлі ними;
 - під час ведення мисливського господарства та здійснення полювання;
 - про збереження об'єктів рослинного і тваринного світу, занесених до Червоної та Зеленої книг України, формування, збереження і використання екологічної мережі;
 - про природно-заповідний фонд;
 - про охорону, використання і відтворення риби та інших водних живих ресурсів;
 - у сфері хімічних джерел струму в частині забезпечення екологічної безпеки виробництва хімічних джерел струму та утилізації відпрацьованих хімічних джерел струму, ведення обліку обсягів накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх на утилізацію;
 - щодо дотримання вимог реєстрації в судових документах операцій із шкідливими речовинами та сумішами;
 - про поводження з відходами;
 - щодо наявності дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, дотримання їх умов;
 - про біологічну і генетичну безпеку щодо біологічних об'єктів природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі;
- б) здійснення екологічного та радіологічного контролю товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України.
- У пунктах пропуску через державний кордон України екологічний контроль окремих товарів, що ввозяться на митну територію України (у тому числі з метою транзиту), здійснюється митними органами у формі попереднього документального контролю. Перелік цих товарів та порядок здійснення попереднього документального контролю затверджуються Кабінетом Міністрів України;
- в) обмеження чи зупинення (тимчасове) діяльності підприємств і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, законодавства про оцінку впливу на довкілля, вимог дозволів на використання природних ресурсів, з перевищенням нормативів гранично допустимих викидів впливу фізичних та біологічних факторів і лімітів скидів забруднюючих речовин;

г) складання протоколів про адміністративні правопорушення та розгляд справ про адміністративні правопорушення, накладення адміністративних стягнень у випадках, передбачених законом;

г) пред'являти претензії про відшкодування збитків і втрат, заподіяних державі в результаті порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

д) одержання безоплатно в установленому порядку необхідних для виконання покладених на нього завдань інформації, документів і матеріалів від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій усіх форм власності та їх посадових осіб, фізичних осіб;

е) надання обов'язкових до виконання приписів щодо усунення виявлених порушень вимог законодавства з питань, що належать до його компетенції, інформування дозвільних органів про надані приписи суб'єктам господарювання, які здійснюють діяльність на підставі дозволів у сфері охорони навколишнього природного середовища, та здійснення контролю за їх виконанням;

є) зупинка транспортних (у тому числі плавучих) засобів і проведення їх огляду, огляд знарядь добування об'єктів рослинного та тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів) у місцях їх добування, зберігання, переробки та реалізації;

ж) вилучення у встановленому порядку в осіб знарядь добування об'єктів тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів), транспортних (у тому числі плавучих) засобів, обладнання та предметів, що є знаряддям добування об'єктів тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів), незаконно добутих природних ресурсів і продукції, яка з них вироблена, а також відповідних документів (ліцензій, дозволів тощо);

з) здійснення відповідно до закону фотографування, звукозапису, кіно- і відеозйомки, у тому числі з літальних апаратів та із застосуванням космічних технологій, як допоміжного засобу для запобігання та розкриття правопорушень;

и) виконання відбору проб та інструментально-лабораторні вимірювання показників складу та властивостей викидів стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря, вод ляльних, баластних, зворотних, поверхневих, морських, вимірювання показників складу та властивостей підземних вод у пробах із спостережувальних свердловин на об'єктах, що обстежуються; вимірювання показників складу та властивостей викидів пересувних джерел забруднення атмосферного повітря та екологічних показників нафтопродуктів (бензину автомобільного і дизельного палива), які реалізуються шляхом оптової та роздрібної торгівлі суб'єктами господарювання;

і) внесення в установленому порядку до органів державної влади та органів місцевого самоврядування вимог щодо приведення у відповідність із законодавством прийнятих ними рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища, використання, відтворення та охорони природних ресурсів;

ї) надання центральним органам виконавчої влади, їх територіальним органам, місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування приписів щодо зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, ліцензій, сертифікатів, висновків, рішень, лімітів, квот, погоджень, свідоцтв на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, поводження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів), ліцензій на проведення землевпорядних та землеоціночних робіт, а також щодо встановлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища;

й) вживати в установленому порядку заходів досудового врегулювання спорів, виступати позивачем і відповідачем у судах;

к) викликати громадян для одержання усних і письмових пояснень у зв'язку з порушенням ними вимог законодавства про охорону, використання та відтворення тваринного світу;

л) здійснення інших повноважень, визначених законами України та покладених на нього Президентом України.

Повноваження, визначені у пункті "в" частини першої цієї статті, не застосовуються до суб'єктів підприємницької діяльності (інвесторів), що здійснюють свою діяльність на умовах угод про розподіл продукції.

У структурі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, можуть створюватися спеціальні підрозділи, працівники яких мають право носити форму встановленого зразка і вогнепальну зброю.

Посадові особи спеціальних підрозділів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування.

Шкода, заподіяна майну посадової особи спеціального підрозділу центрального органу виконавчої влади, яка реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, або членів її сім'ї у зв'язку з виконанням нею посадових обов'язків, відшкодовується в повному обсязі за рахунок коштів державного бюджету з наступним стягненням цієї суми з винних осіб.

Річна заробітна плата посадової особи спеціального підрозділу центрального органу виконавчої влади, яка реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього

природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, що береться для розрахунку розміру одноразової допомоги, включає всі види грошових виплат, які отримала посадова особа за час роботи у спеціальному підрозділі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, за рік, що передував року загибелі або ушкодження здоров'я.

Законодавством України передбачається охорона честі, гідності, здоров'я і життя працівників спеціальних підрозділів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів [1].

Державна екологічна інспекція здійснює свої повноваження на підставі Положення, яке затверджено постановою КМУ від 19.04.2017р. №275 [5]. Згідно з цим Положенням :

Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра екології та природних ресурсів України і реалізація державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Дерекоінспекція у своїй діяльності керується Конституцією України, діючими законами і нормативно-правовими актами України.

Основними завданнями Держекоінспекції є:

- реалізація державної політики зі здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів;

- здійснення у межах повноважень, передбачених законом, державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства щодо охорони всіх природних ресурсів, об'єктів поводженням з відходами, хімічними речовинами й агрохімікатами, ГМО тощо;

- внесення на розгляд Міністра екології та природних ресурсів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики з здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів.

Державна екологічна інспекція України відповідно до покладених завдань:

- 1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до її компетенції, розробляє пропозиції щодо вдосконалення законодавчих актів, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та

подає їх Міністрові для погодження і внесення в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням центральними органами виконавчої влади та їх територіальними органами, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування в частині здійснення делегованих їм повноважень органів виконавчої влади, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності і господарювання, громадянами України, іноземцями та особами без громадянства, а також юридичними особами – нерезидентами вимог законодавства:

- а) *про екологічну та радіаційну безпеку;*
- б) *про використання та охорону земель, надр;*
- в) *про охорону і раціональне використання вод та відтворення водних ресурсів;*
- г) *про охорону атмосферного повітря;*
- г) *про охорону, захист, використання та відтворення лісів;*
- д) *про раціональне використання, відтворення і охорону об'єктів тваринного світу;*
- е) *про охорону, використання і відтворення риби та інших водних живих ресурсів;*
- е) *щодо наявності дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, дотримання їх умов;*
- ж) *про охорону, утримання і використання зелених насаджень;*
- з) *про використання, охорону і відтворення об'єктів рослинного світу;*
- и) *щодо дотримання правил створення, поповнення, зберігання, використання та державного обліку зоологічних, ботанічних колекцій і торгівлі ними;*
- і) *з питань дотримання положень Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни і флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES);*
- ї) *під час ведення мисливського господарства та здійснення полювання;*
- й) *про збереження об'єктів рослинного і тваринного світу, занесених до Червоної та Зеленої книг України, формування, збереження і використання екологічної мережі;*
- к) *про охорону і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду;*
- л) *з питань поводження з відходами;*
- м) *у сфері хімічних джерел струму в частині забезпечення екологічної безпеки виробництва хімічних джерел струму та утилізації хімічних джерел струму, ведення обліку обсягів накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх на утилізацію;*
- н) *щодо дотримання вимог реєстрації в суднових документах операцій із шкідливими речовинами та сумішами, баластними та льяльними водами;*
- о) *щодо дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки стосовно біологічних об'єктів природного середовища під час створення, дослідження*

та практичного використання генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

3) Проводить перевірки із застосуванням інструментально-лабораторного контролю, складає акти за результатами здійснення державного нагляду (контролю), надає обов'язкові до виконання приписи, здійснює контроль за їх виконанням.

4) Надає центральним і місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування приписи щодо зупинення дії чи анулювання, в установленому законодавством порядку, дозволів, ліцензій, сертифікатів, висновків, рішень, лімітів, квот, погоджень, свідоцтв на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, поводження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу, в тому числі водних живих ресурсів, а також щодо встановлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища. Вносить до відповідного органу ліцензування подання про позбавлення ліцензіата права на провадження виду господарської діяльності.

5) Звертається до суду з позовом щодо обмеження чи зупинення діяльності підприємств і об'єктів незалежно від їх підпорядкування та форми власності, якщо їх експлуатація здійснюється з порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

6) Вносить у встановленому порядку центральним органам виконавчої влади, їх територіальним органам, місцевим органам виконавчої влади, органам місцевого самоврядування вимоги щодо приведення у відповідність із законодавством прийнятих ними рішень з питань, що належать до компетенції Держекоінспекції.

7) Складає протоколи про адміністративні правопорушення та розглядає справи про адміністративні правопорушення, накладає адміністративні стягнення у випадках, передбачених законом.

8) Висуває претензії про відшкодування шкоди, збитків і втрат, заподіяних державі внаслідок порушення законодавства з питань, що належать до її компетенції, та розраховує їх розмір, звертається до суду з відповідними позовами.

9) Вживає в установленому порядку заходів досудового врегулювання спорів, виступає позивачем та відповідачем у судах.

10) Вживає відповідно до закону заходів щодо припинення самовільного користування надрами та забудови площ залягань корисних копалин з порушенням встановленого порядку.

11) Здійснює екологічний та радіологічний контроль товарів і транспортних засобів, у тому числі товарів (предметів) гуманітарної допомоги, у пунктах пропуску через держаний кордон, на митній території України.

12) Здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю держкоінспекції, її територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління.

13) Розробляє та бере участь у розробленні проектів законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України та інших актів законодавства з питань, що належать до її компетенції.

14) Організовує науково-технічну, інвестиційну, інформаційну, видавничу діяльність.

15) Здійснює міжнародне співробітництво, забезпечує виконання зобов'язань, узятих за міжнародними договорами України, з питань, що належать до її компетенції, бере участь у підготовці міжнародних договорів України та відповідно до законодавства укладає міжнародні договори України міжвідомчого характеру.

16) Забезпечує інформування громадськості про реалізацію державної політики з питань, що належать до компетенції Держкоінспекції.

17) Бере участь у формуванні державного замовлення на підготовку фахівців у відповідній сфері.

18) Здійснює функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери її управління.

19) Здійснює інші повноваження, визначені законом.

Держкоінспекція України з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням в апараті Держкоінспекції України, її територіальних органах;

2) здійснює добір кадрів в апарат Держкоінспекції та на керівні посади в її територіальні органи, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і працівників апарату Держкоінспекції України та її територіальних органів;

3) організовує планово-фінансову роботу в апараті Держкоінспекції, її територіальних органах, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку в установленому законодавством порядку;

4) надає територіальним органам методичну і практичну допомогу, проводить перевірки їх діяльності;

5) забезпечує ефективне і цільове використання бюджетних коштів;

6) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

7) організовує ведення діловодства та архівне зберігання документів відповідно до встановлених правил.

Держкоінспекція для виконання покладених на неї завдань має право:

1) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників центральних

і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками);

2) залучати працівників правоохоронних органів до здійснення заходів з державного нагляду (контролю) з питань, що належать до її компетенції;

3) одержувати безоплатно від центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб, а також громадян та їх об'єднань інформацію, документи і матеріали, необхідні для виконання покладених на неї завдань;

4) скликати наради, утворювати комісії, робочі та експертні групи проводити відповідно до законодавства наукові конференції, семінари з питань, що належать до її компетенції;

5) користуватися безоплатно інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв'язку та іншими технічними засобами;

6) зупиняти транспортні (в тому числі плавучі) засоби та проводити їх огляд, огляд знарядь добування об'єктів рослинного та тваринного світу (в тому числі риби та інших водних живих ресурсів) у місцях їх добування, зберігання, перероблення та реалізації;

7) вилучати в установленому порядку в осіб знаряддя добування об'єктів тваринного світу (в тому числі водних живих ресурсів), транспортні (в тому числі плавучі) засоби, обладнання та предмети, що є знаряддям добування об'єктів тваринного світу (в тому числі риби та інших водних живих ресурсів), незаконно добуті природні ресурси і продукцію, що з них вироблена, а також відповідні документи (ліцензії, дозволи тощо);

8) здійснювати відповідно до закону фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку, зокрема з літальних апаратів та із застосуванням космічних технологій, як допоміжний засіб для запобігання та розкриття порушень законодавства, здійснення нагляду (контролю) за додержанням якого належить до повноважень Держекоінспекції;

9) здійснювати відбір проб та інструментально-лабораторні вимірювання показників складу та властивостей викидів стаціонарних джерел забруднення атмосферного повітря, вод ляльних, баластних, зворотних, поверхневих, морських, вимірювання показників складу та властивостей підземних вод у пробах із спостережувальних свердловин на об'єктах, що обстежуються; вимірювання показників складу та властивостей викидів пересувних джерел забруднення атмосферного повітря та екологічних показників нафтопродуктів (бензину автомобільного і дизельного палива), які реалізуються шляхом оптової та роздрібної торгівлі суб'єктами господарювання;

10) проводити перевірку стану організації та здійснення виробничого контролю за дотриманням суб'єктами господарювання нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин, за здійсненням інструментально-лабораторних вимірювань параметрів викидів забруднюючих речовин із стаціонарних і пересувних джерел та ефективності роботи газоочисних

установок, за дотриманням установлених нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин, за якістю і кількістю скинутих у водні об'єкти зворотних вод і забруднюючих речовин та за якістю води об'єктів у контрольних створах і перевірку дотримання правил визначення якості вод;

11) проводити лабораторний аналіз стану забруднення земель, у тому числі радіоактивний, у зонах безпосереднього впливу викидів і скидів підприємствами забруднюючих речовин, а також у разі виникнення аварій та надзвичайних ситуацій;

12) викликати громадян та посадових осіб органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування для одержання усних та письмових пояснень у зв'язку з порушенням ними вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції;

13) здійснювати збирання, обробку та проводити аналіз інформації щодо дотримання вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції;

14) безперешкодно обстежувати в установленому законодавством порядку підприємства, установи та організації під час здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, охорони земель, надр;

15) доставляти осіб, які вчинили порушення вимог законодавства з питань, що належать до її компетенції, до правоохоронних органів, органів Держприкордонслужби або виконавчих органів сільських, селищних, міських рад, якщо особу порушника неможливо встановити на місці вчинення правопорушення;

16) передавати правоохоронним органам матеріали про діяння, в яких вбачаються ознаки кримінального правопорушення.

Держекоінспекція здійснює свої повноваження безпосередньо і через утворені в установленому порядку територіальні органи.

Держекоінспекція під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями.

Держекоінспекція в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції та законів України, актів Президента України і постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України і наказів Мінприроди видає накази організаційно-розпорядчого характеру, організовує та контролює їх виконання.

Держекоінспекцію очолює Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за пропозицією Комісії з питань вищого корпусу державної служби.

Голова Держекоінспекції за посадою є Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища.

Голова Держекоінспекції:

1) очолює Держекоінспекцію, здійснює керівництво її діяльністю, представляє Держекоінспекцію у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями в Україні і за її межами;

2) вносить на розгляд Міністра екології та природних ресурсів пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у відповідних сферах, зокрема розроблені Держекоінспекцією проекти законів, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Мінприроди, а також позицію щодо проектів, розробниками яких є інші міністерства;

3) організовує та контролює в межах повноважень, передбачених законом, виконання в апараті Держекоінспекції, її територіальних органах Конституції та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України, наказів Мінприроди з питань, що належать до компетенції Держекоінспекції;

4) подає Міністру екології та природних ресурсів для затвердження плани роботи Держекоінспекції;

5) звітує перед Міністром екології та природних ресурсів про виконання планів роботи Держекоінспекції та покладених на нього завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Держекоінспекції, її територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

6) забезпечує виконання Держекоінспекцією наказів Мінприроди і доручень Міністра екології та природних ресурсів;

7) забезпечує взаємодію Держекоінспекції із структурним підрозділом Мінприроди, визначеним Міністром екології та природних ресурсів відповідальним за взаємодію з Держекоінспекцією;

8) забезпечує дотримання встановленого Міністром екології та природних ресурсів порядку обміну інформацією між Мінприроди та Держекоінспекцією та своєчасність її подання;

9) розподіляє обов'язки між своїми заступниками;

10) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату Держекоінспекції;

11) призначає на посаду за результатами конкурсного відбору та звільняє з посади за погодженням з Міністром екології та природних ресурсів керівників і заступників керівників самостійних структурних підрозділів апарату Держекоінспекції;

12) призначає на посаду та звільняє з посади у порядку, передбаченому законодавством про державну службу, державних службовців апарату Держекоінспекції;

13) приймає на роботу та звільняє з роботи у порядку, передбаченому законодавством про працю, працівників апарату Держекоінспекції;

14) призначає на посаду та звільняє з посади керівників та заступників керівників територіальних органів Держекоінспекції відповідно до законодавства про державну службу;

15) вносить Міністрові екології та природних ресурсів пропозиції щодо утворення в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держекоінспекції і коштів, передбачених на її утримання, а також щодо ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України територіальних органів Держекоінспекції, які є юридичними особами публічного права;

16) утворює в межах граничної чисельності державних службовців та працівників Держекоінспекції і коштів, передбачених на її утримання, ліквідує, реорганізує за погодженням із Кабінетом Міністрів України і Міністром екології та природних ресурсів територіальні органи Держекоінспекції як структурні підрозділи її апарату;

17) утворює, ліквідує, реорганізує підприємства, установи та організації, затверджує положення про них (їх статuti), в установленому порядку призначає на посаду та звільняє з посади їх керівників, здійснює в межах своїх повноважень інші функції з управління об'єктами державної власності, що належать до сфери управління Держекоінспекції;

18) вирішує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників територіальних органів Держекоінспекції, державних службовців та працівників апарату Держекоінспекції, присвоює їм ранги державних службовців;

19) вносить в установленому порядку подання щодо представлення державних службовців та працівників апарату Держекоінспекції, її територіальних органів до відзначення державними нагородами;

20) призначає громадських інспекторів з охорони довкілля та видає їм посвідчення, організовує їх роботу, надає їм методичну та практичну допомогу, вживає заходів до усунення виявлених недоліків і порушень в їх діяльності;

21) утворює комісії, робочі та експертні групи;

22) скликає та проводить наради з питань, що належать до його компетенції;

23) підписує накази Держекоінспекції;

24) дає у межах повноважень, передбачених законом, обов'язкові для виконання державними службовцями і працівниками апарату Держекоінспекції та її територіальних органів, підприємств, установ та організацій, що належать до сфери її управління, доручення;

25) скасовує повністю або в окремій частині акти територіальних органів Держекоінспекції;

26) приймає в установленому порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Держекоінспекція;

27) забезпечує реалізацію державної політики щодо державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті Держекоінспекції, на підприємствах, установах та організаціях, що належать до сфери її управління;

28) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова Держекоінспекції має двох заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій Комісії з питань вищого корпусу державної служби за результатами конкурсу відповідно до законодавства про державну службу.

Заступники Голови Держекоінспекції звільняються з посади Кабінетом Міністрів України на підставі пропозицій Комісії з питань вищого корпусу державної служби відповідно до законодавства про державну службу.

Перший заступник та заступник Голови Держекоінспекції за посадою є відповідно першим заступником та заступником Головного державного інспектора України з охорони навколишнього природного середовища.

Керівники структурних підрозділів Держекоінспекції та їх заступники, які безпосередньо проводять перевірки, обстеження та здійснюють інші контрольно-наглядові заходи, за посадою є старшими державними інспекторами України з охорони навколишнього природного середовища, головні спеціалісти, які безпосередньо проводять перевірки, обстеження та здійснюють інші контрольно-наглядові заходи, за посадою є державними інспекторами України з охорони навколишнього природного середовища.

Державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища відповідно до законодавства мають право носіння форми встановленого зразка, вогнепальної зброї.

Для підготовки рекомендацій щодо виконання завдань у Держекоінспекції може утворюватися колегія як консультативно-дорадчий орган.

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Держекоінспекції.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності в Держекоінспекції можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, їх кількісний та персональний склад, положення про них затверджує Голова Держекоінспекції.

Граничну чисельність державних службовців та працівників Держекоінспекції затверджує Кабінет Міністрів України.

Структуру апарату Держекоінспекції затверджує її Голова за погодженням з Міністром екології та природних ресурсів.

Штатний розпис та кошторис апарату Держекоінспекції затверджує її Голова за погодженням з Мініном.

Держекоінспекція є юридичною особою публічного права, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства.

Контрольні питання

1. Основні завдання Державної екологічної інспекції України.
2. Які функціональні обов'язки Державної екологічної інспекції України?
3. За якими юридичними особами ДЕІ здійснює контроль за дотриманням екологічного законодавства?
4. За якими фізичними особами здійснює ДЕІ контроль щодо дотримання екологічного законодавства?
5. Перерахувати вимоги екологічного законодавства, які повинні дотримуватися усіма юридичними і фізичними особами, які знаходяться на території України.
6. Яким чином ДЕІ забезпечує організацію своєї діяльності?
7. Права Державної екологічної інспекції України.
8. Хто є голова Державної екологічної інспекції за посадою?
9. Які функціональні обов'язки Голови ДЕІ?
10. Які атрибути юридичної особи має Державна екологічна інспекція України?

1.4 Мета і основні принципи державного екологічного контролю

Значні темпи зростання потреб народного господарства та населення до використання природних ресурсів викликають необхідність посилення природоохоронного контролю з боку держави. Природоохоронне інспектування має теоретичний і прикладний аспекти. Теоретичний аспект спрямований на встановлення закономірностей у взаємовідношеннях між людиною, об'єктами господарювання, живими організмами і довкіллям. Прикладний аспект полягає у застосуванні нормативно-правових актів у природоохоронному контролі.

Метою державного екологічного контролю є визначення екологічного стану об'єкта, ступеня і характеру його впливу на навколишнє природне середовище, дотримання ним вимог законодавства, норм і правил у галузі охорони природи для вжиття заходів по усуненню виявлених порушень та попередження негативного впливу на довкілля.

5 квітня 2007 р. Верховною Радою України прийнятий Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [6], яким визначені правові і організаційні засади, основні принципи і порядок здійснення державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, повноваження органів державного нагляду

(контролю), їх посадових осіб і права, обов'язків та відповідальність суб'єктів господарювання під час здійснення державного нагляду.

Терміни, які вживаються в Законі, щодо екологічного контролю мають наступні значення:

- **державний нагляд (контроль)** – діяльність уповноважених законом центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, органів місцевого самоуправління, інших органів в межах повноважень, передбачених законом, щодо виявлення і запобігання порушенням вимог законодавства суб'єктами господарювання та забезпечення інтересів суспільства, прийнятого рівня безпеки населення, навколишнього природного середовища;
- **прийнятий ризик** – соціально, економічно, технічно і політично обґрунтований ризик, який не перевищує гранично допустимого рівня;
- **ризик** – кількісна міра безпеки, що враховує ймовірність виникнення негативних наслідків від здійснення господарської діяльності та можливий розмір втрат від них;
- **спосіб здійснення державного нагляду (контролю)** - процедура здійснення державного нагляду (контролю), визначена законом;
- **треті особи** – юридичні та фізичні особи (адвокати, аудитори, члени громадських організацій та інші), які залучаються суб'єктами господарювання або органами державного нагляду (контролю) в ході здійснення заходів державного нагляду (контролю).

Основні принципи державного нагляду (контролю) згідно ст. 3 зазначеного Закону:

- пріоритетність безпеки у питаннях життя і здоров'я людини, середовища проживання і життєдіяльності;
- підконтрольність і підзвітність органу державного контролю відповідним органам державної влади;
- рівність прав і законних інтересів усіх суб'єктів господарювання;
- гарантування прав суб'єктів господарювання;
- об'єктивність і неупередженість здійснення державного контролю;
- наявність підстав, визначених законом, для здійснення державного контролю;
- неприпустимість дублювання повноважень органів державного контролю;
- невтручання органу державного контролю у статутну діяльність суб'єкта господарювання;
- відповідальність органу державного нагляду та його посадових осіб за шкоду, заподіяну суб'єкту господарювання внаслідок порушення законодавства;

- дотримання міжнародних договорів України;
- незалежність органів державного контролю від політичних партій та будь-яких інших об'єднань громадян.

Статею 4 Закону чітко сформульовані загальні вимоги до здійснення державного нагляду (контролю).

Державний нагляд (контроль) здійснюється за місцем провадження господарської діяльності суб'єкта господарювання або його відокремлених підрозділів, або у приміщенні органу державного нагляду (контролю) у випадках, передбачених законом.

Державний нагляд (контроль) може здійснюватися комплексно кількома органами державного нагляду (контролю), якщо їхні повноваження на здійснення чи участь у комплексних заходах передбачені законом. Такі заходи проводяться за спільним рішенням керівників відповідних органів державного нагляду (контролю).

Планові та позпланові заходи здійснюються в робочий час суб'єкта господарювання, який встановлений правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Виключно законами встановлюються:

- органи, уповноважені здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності;
- види господарської діяльності, які є предметом державного нагляду (контролю);
- повноваження органів державного нагляду (контролю) щодо зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг;
- вичерпний перелік підстав для зупинення господарської діяльності;
- спосіб здійснення державного нагляду (контролю);

Орган державного нагляду (контролю) не може здійснювати державний нагляд (контроль) у сфері господарської діяльності, якщо закон прямо не уповноважує такий орган на здійснення державного нагляду (контролю) у певній сфері господарської діяльності та не визначає повноваження такого органу під час здійснення державного нагляду (контролю).

Повне або часткове зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг дозволяється за постановою адміністративного суду, ухваленою за результатами розгляду позову органу державного нагляду (контролю) щодо застосування заходів реагування. Вжиття інших заходів реагування, передбачених законом, допускається за вмотивованим письмовим рішенням керівника органу державного нагляду (контролю) чи його заступника, а у випадках, передбачених законом, - із наступним підтвердженням обґрунтованості вжиття таких заходів адміністративним судом.

У разі якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого відповідно до закону, припускає неоднозначне тлумачення прав і

обов'язків суб'єкта господарювання або органу державного нагляду (контролю) та його посадових осіб, рішення приймається на користь суб'єкта господарювання.

Органи державного нагляду (контролю) та суб'єкти господарювання мають право фіксувати процес здійснення планового або позапланового заходу чи кожну окрему дію засобами аудіо- та відеотехніки, не перешкоджаючи здійсненню такого заходу.

Невиконання приписів, розпоряджень та інших розпорядчих документів органу державного нагляду (контролю) тягне за собою застосування штрафних санкцій до суб'єкта господарювання згідно із законом.

Плановий чи позаплановий захід повинен здійснюватися у присутності керівника або його заступника, або уповноваженої особи суб'єкта господарювання.

Перед початком здійснення державного нагляду (контролю) посадова особа органу державного нагляду (контролю) вносить запис до відповідного журналу суб'єкта господарювання (за його наявності).

Контрольні питання

1. Що є метою державного екологічного нагляду (контролю)?
2. Яким законом регулюється здійснення державного нагляду (контролю) за господарчою діяльністю суб'єктів господарювання?
3. Яке значення має термін «державний нагляд (контроль)»?
4. Яке визначення поняття «прийнятий ризик»?
5. Яке визначення поняття «ризик»?
6. Хто може бути «третьою особою» при здійсненні державного нагляду (контролю)?
7. Які основні принципи державного нагляду (контролю)?
8. Які загальні вимоги до здійснення державного нагляду (контролю)?

1.5 Види перевірок, організація і порядок здійснення державного екологічного контролю

Порядок організації та проведення перевірок суб'єктів господарювання щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства регламентується Законом України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» [6].

Цей Порядок розроблено відповідно до Законів України "Про охорону навколишнього природного середовища" [1], Положення про Державну екологічну інспекцію, затвердженого постановою КМУ від 19.04.2017р. №275 [5].

Перевірки суб'єктів господарювання здійснюються з метою визначення екологічного стану об'єкту, ступеню і характеру його впливу на навколишнє природне середовище, дотримання об'єктом вимог законодавства, норм і

правил в галузі охорони природи і природокористування. Перевірки проводяться для здійснення заходів по усуненню виявлених порушень, попередження негативного впливу об'єкта на навколишнє середовище.

Перевірці підлягають будь-які підприємства, організації і установи (суб'єкти господарювання). Періодичність здійснення перевірок визначається відповідно до Критеріїв розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичність здійснення заходів державного нагляду (контролю), затверджених постановами КМУ від 19.03.2008 № 212 [7] й із урахуванням екологічної ситуації в районі розташування об'єкта перевірки, ступеня і характеру його впливу на навколишнє природне середовище.

Згідно із постановою [7] суб'єкти господарювання незалежно від форми власності розподіляються за високим, середнім та незначним ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів з високим ступенем ризику є:

1) наявність в них об'єктів, що:

- становлять підвищену екологічну небезпеку, або потенційно небезпечних об'єктів, в обігу яких перебувають небезпечні речовини I і II класу небезпеки, або таких, що забезпечують перевезення небезпечних вантажів;

- забезпечують життєдіяльність населених пунктів, зокрема водопровідно-каналізаційні господарства та підприємства, що провадять діяльність у сфері поводження з відходами;

2) провадження ними діяльності, що:

- спричиняє викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в обсязі більш як 5 тис. тонн на рік, водоспоживання і водовідведення - більш як 25 тис. куб. метрів на рік чи призводить до утворення та розміщення відходів I і II класу небезпеки - більш як 100 тонн на рік або інших відходів - більш як 1 тис. куб. метрів на рік;

- пов'язана з вирубкою лісу, використанням водних живих ресурсів, веденням мисливського господарства та збереженням природно-заповідного фонду.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів із середнім ступенем ризику є:

1) наявність в них об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, або потенційно-небезпечних об'єктів, в обігу яких перебувають небезпечні речовини III і IV класу небезпеки;

2) провадження ними діяльності, що спричиняє викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в обсязі близько 5 тис. тонн на рік, водоспоживання і водовідведення - до 25 тис. куб. метрів на рік чи призводить

до утворення та розміщення відходів I і II класу небезпеки - близько 100 тонн на рік або інших відходів - близько 1 тис. куб. метрів на рік.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів з незначним ступенем ризику є наявність в них об'єктів, що не належать до високого або середнього ступеня ризику для навколишнього природного середовища та не підлягають державному обліку.

Перевірки здійснюють державні інспектори з охорони природи, відповідних Державних екологічних інспекцій.

Перевірки поділяються на планові та позапланові.

Планові перевірки суб'єктів господарювання проводяться:

- з високим ступенем ризику - не частіше одного разу на 2 роки,
- із середнім ступенем ризику - не частіше одного разу на 3 роки,
- з незначним ступенем ризику - не частіше одного разу на 5 років.

Планові та позапланові перевірки здійснюються в робочий час суб'єкта господарювання, встановлений правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Планова перевірка здійснюється відповідно до річного плану діяльності відповідної державної екологічної інспекції і проводиться за наказом керівника інспекції.

Річні плани перевірок ДЕІ має оприлюднювати на офіційних веб-сайтах та вносити відомості до інтегрованої автоматизованої системи державного нагляду (контролю) до 1 грудня року, що передуює плановому.

Держінспекція не пізніше як за десять днів до початку проведення планової перевірки надсилає рекомендованим листом чи телефонограмою за рахунок коштів інспекції, або вручає особисто посадовій особі суб'єкта господарювання під розписку повідомлення про проведення планової перевірки.

У повідомленні про проведення планової перевірки зазначається дата початку та закінчення перевірки, найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи - підприємця, щодо діяльності яких здійснюється перевірка, найменування Держінспекції.

Строк здійснення планового заходу не може перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів мікро-, малого підприємництва - п'яти робочих днів. Продовження строку здійснення планової перевірки не допускається.

Позаплановою перевіркою є перевірка, яка не передбачена планом роботи держінспекції.

Позапланова перевірка проводиться за наявності таких обставин:

- подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідної держінспекції про здійснення заходу державного нагляду (контролю) на його бажання;

- виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності, поданих суб'єктом господарювання ;
- перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення планових заходів держінспекції;
- звернення фізичної особи (фізичних осіб) про порушення, що спричинило шкоду її (їхнім) правам, законним інтересам, життю чи здоров'ю, навколишньому природному середовищу чи безпеці держави, з додаванням документів чи їх копій, що підтверджують такі порушення (за наявності). Позаплановий захід у цьому разі здійснюється тільки за наявності згоди центрального органу виконавчої влади на його проведення. У такому разі перед початком здійснення позапланового заходу держкоінспектор зобов'язаний пред'явити керівнику чи уповноваженій особі суб'єкта господарювання копію погодження центрального органу виконавчої влади на проведення такої перевірки;
- неподання суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності за два звітні періоди підряд без поважних причин або без надання письмових пояснень про причини, що перешкоджали поданню таких документів;
- доручення Прем'єр-міністра України про перевірку суб'єктів господарювання у відповідній сфері у зв'язку з виявленими системними порушеннями та/або настанням події, що має значний негативний вплив на права, законні інтереси, життя та здоров'я людини, захист навколишнього природного середовища та забезпечення безпеки держави;
- настання аварії, що було пов'язано з діяльністю суб'єкта господарювання.

Під час проведення позапланової перевірки державні інспектори перевіряють лише ті питання, необхідність висвітлення яких стала підставою для її проведення [7].

Суб'єкт господарювання повинен ознайомитися з підставою проведення позапланової перевірки.

Тривалість позапланової перевірки не повинна перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів малого підприємництва - двох робочих днів.

Продовження терміну проведення позапланової перевірки з будь-яких підстав не допускається.

Для здійснення планової або позапланової перевірки керівником відповідної інспекції або його заступником видається наказ про проведення перевірки, який має містити:

- найменування суб'єкта господарювання, підстава перевірки та предмет перевірки;

- період, за який буде здійснюватись перевірка;
- визначення виконавців перевірки із залученням, у разі потреби, спеціалістів інших органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками);
- перелік питань, щодо яких буде здійснюватися перевірка.

На підставі наказу оформляється направлення на проведення перевірки, яке підписується керівником або заступником керівника інспекції (із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові) і засвідчується печаткою.

При перевірці об'єктів, які підпадають під дію Закону України "Про державну таємницю", державні інспектори повинні мати при собі допуск установленого зразка і пред'являти зазначений документ на вимогу керівництва суб'єкта господарювання.

Перевірка складається з таких основних частин:

- підготовка до перевірки;
- проведення перевірки;
- оформлення результатів перевірки (складання акта перевірки, оформлення інших матеріалів перевірки);
- обговорення результатів перевірки, підписання акта перевірки;
- застосування адміністративних стягнень до порушників законодавства про охорону навколишнього природного середовища (у разі виявлення порушень).

Під час підготовки до планової перевірки державний інспектор, якому доручено її здійснення, зобов'язаний:

- підготувати проект наказу і направлення на проведення перевірки;
- повідомити суб'єкта господарювання про проведення планової перевірки;
- ознайомитися з матеріалами та актами попередніх перевірок об'єкта (у разі наявності);
- визначити перелік питань, які мають бути перевірені під час перевірки.

Перед початком перевірки державні інспектори зобов'язані пред'явити керівнику суб'єкта господарювання або уповноваженій ним особі направлення на перевірку та службове посвідчення, що засвідчує посадову особу держінспекції і надати копію направлення.

Суб'єкт господарювання має право не допускати держінспектора до здійснення перевірки, якщо держінспектор не пред'явив своє службове посвідчення і не надав копію направлення на перевірку [7].

Під час проведення перевірки перевіряються наявність та чинність дозвільних документів, які підтверджують право на здійснення господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів (розміщення відходів, поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, викиди в атмосферне повітря з стаціонарних джерел, спеціальне використання природних ресурсів), транскордонним переміщенням об'єктів рослинного й тваринного світу, та інших документів, необхідних для здійснення перевірки.

Крім цього, перевірка здійснюється на території суб'єкта господарювання - на виробничих майданчиках, у цехах, у місцях розташування обладнання, земельних ділянках, у тому числі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, шляхом візуального огляду із застосуванням, у разі необхідності, інструментально-лабораторного, радіаційного та інших методів контролю.

При здійсненні перевірок на об'єктах, діяльність чи експлуатація яких пов'язана із впливом на довкілля шляхом викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти, розміщення відходів, забруднення ґрунтів, проводиться перевірка здійснення суб'єктом господарювання інструментально-лабораторних вимірювань при виробничому контролі за дотриманням встановлених нормативів, а також, у разі необхідності, здійснення відбору проб та інструментально-лабораторні вимірювання за дотриманням суб'єктами господарювання встановлених нормативів.

Державні інспектори під час здійснення перевірок мають право:

- вимагати усунення виявлених порушень вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- відбирати зразки продукції, одержувати пояснення, довідки, документи, матеріали, відомості з питань, що виникають під час державного контролю, відповідно до закону;
- вимагати припинення дій, які перешкоджають здійсненню державного контролю;
- надавати обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень і недоліків;
- накладати штрафні санкції та вживати заходи, передбачені законом.

Державні інспектори при здійсненні державного нагляду (контролю) за дотриманням природоохоронного законодавства зобов'язані:

- повно, об'єктивно та неупереджено здійснювати державний контроль у межах повноважень, передбачених законом;
- не втручатися і не перешкоджати здійсненню господарської діяльності під час проведення заходів державного нагляду (контролю), якщо це не загрожує життю та здоров'ю людей, не спричиняє небезпеки виникнення техногенних ситуацій та пожеж;
- надавати суб'єкту господарювання консультаційну допомогу щодо здійснення державного нагляду (контролю) відповідно до вимог законодавства;
- забезпечувати нерозголошення комерційної таємниці, що стає доступною посадовим особам під час здійснення перевірок;
- ознайомлювати керівника суб'єкта господарювання, або його заступника, або уповноважену ним особу з результатами державного нагляду (контролю) в строки, передбачені законом;
- дотримуватися ділової етики у взаємовідносинах із суб'єктами господарювання.

Державні інспектори проводять перевірки об'єкта в присутності керівника суб'єкта господарювання або уповноважених ним осіб.

У разі, якщо державний інспектор не допускається до проведення перевірки, ним складається акт про відмову в проведенні перевірки. В цьому акті зазначаються посада, прізвище, ім'я, по батькові особи керівника суб'єкта господарювання або уповноваженої ним особи, яку ознайомлено з актом та якій вручено акт під розписку, або робиться відмітка щодо відмови від ознайомлення з актом та його отримання. У разі, якщо керівник або уповноважена ним особа суб'єкта господарювання відмовляється особисто отримати акт про відмову, такий акт із зазначенням в ньому реєстраційного номера передається через канцелярію суб'єкта господарювання або відправляється йому рекомендованим листом.

Перевірка проводиться за оригіналами або належним чином оформленими копіями документів, наданими керівником або уповноваженою ним особою суб'єкта господарювання, щодо якого здійснюється перевірка.

У разі виявлення фальсифікацій або підробок документів державні інспектори зазначають про це в акті перевірки та передають відповідні матеріали до правоохоронних органів згідно із законодавством.

За фактами виявлених під час перевірки порушень державний інспектор має право одержувати усні або письмові пояснення від керівника або уповноваженої ним особи, особи, відповідальної на об'єкті за стан дотримання вимог природоохоронного законодавства. Такі пояснення долучаються до матеріалів перевірки.

За результатами проведеної перевірки, в тому числі спільної з іншими органами державного нагляду (контролю), державним інспектором складається акт перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства.

Не допускається внесення до акта перевірки інформації або висновків, які не підтверджені документально, пропозицій, а також інформації, наданої правоохоронними органами.

В акті перевірки зазначаються:

- тип перевірки;
- номер та дата видачі наказу, на підставі якого проводилася перевірка;
- прізвище, ініціали, посада державних інспекторів, які проводили перевірку;
- посади, прізвища та ініціали осіб, які були залучені до перевірки (за наявності);
- посада, прізвище та ініціали керівника або уповноваженої ним особи суб'єкта господарювання або прізвище фізичної особи - підприємця, що були присутні при перевірці;
- повне найменування суб'єкта господарювання (об'єкта перевірки) та його місцезнаходження;
- дата початку й закінчення перевірки;
- інформація про здійснення попередньої перевірки (за наявності);

- вичерпний перелік питань стосовно проведення перевірки щодо додержання вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;

- ступінь ризику суб'єкта господарювання;
- відповіді на питання;
- обставини та суть порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища (за наявності) з посиланням на нормативно-правові акти, вимоги яких порушені.

- перелік питань щодо здійснення контролю за діями держкоінспекторів;

- пояснення, зауваження або заперечення щодо проведеної перевірки та акту.

До акта перевірки додаються (за наявності) порівняльні таблиці, графіки, схеми, оформлені належним чином, підписані та надані посадовими особами суб'єкта господарювання, що перевіряється.

В акті перевірки також зазначається інформація, пов'язана з проведенням інструментально-лабораторного контролю (відбір проб та вимірювання безпосередньо на об'єкті перевірки), та зазначаються посилання на акти відбору проб та протоколи вимірювань.

Якщо під час перевірки проводиться вилучення в установленому законодавством порядку знярядь добування об'єктів рослинного та тваринного світу, транспортних (в тому числі плавучих) засобів, зброї та боєприпасів, обладнання та предмети, що є зняряддям незаконного добування об'єктів рослинного та тваринного світу, незаконно добуті природні ресурси і продукцію, що з них вироблена, складається опис про їх вилучення в двох примірниках відповідно до Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів, затвердженої наказом Мінприроди України від 31.03.2003 №56/м [8], про що обов'язково зазначається в акті перевірки.

У разі виявлення під час проведення перевірки порушення вимог природоохоронного законодавства, за які згідно з Кодексом України про адміністративні правопорушення [12] передбачено адміністративна відповідальність, державні інспектори складають протокол про адміністративне правопорушення відповідно до наказу Мінприроди України від 05.07.2004 №264 "Про затвердження Інструкції з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення" [9].

При встановленні під час перевірки порушення суб'єктами господарювання вимог законодавства щодо охорони територіальних і внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення (стаття 59-1 КУпАП), крім акта перевірки, складається протокол про адміністративне правопорушення українською та англійською мовами відповідно до

Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших плаваючих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України, затвердженого наказом Мінекобезпеки України від 26.10.95 № 116 [10].

В останній день перевірки два примірники акта перевірки підписуються державними інспекторами, які проводили перевірку, і всіма членами комісії (якщо перевірка проводилася комісією), керівником або уповноваженою особою суб'єкта господарювання. Якщо суб'єкт господарювання не погоджується з актом, він підписує акт із зауваженнями. Зауваження суб'єкта господарювання щодо здійснення державного нагляду (контролю) є невід'ємною частиною акта перевірки. У разі відмови суб'єкта господарювання підписати акт, про це зазначається в акті перевірки.

Один примірник акта перевірки (з відповідними додатками) передається керівнику (уповноваженій ним особі) суб'єкта господарювання, про що на останній сторінці примірників акта перевірки робиться відповідна відмітка за підписом особи, яка отримала акт перевірки, із зазначенням посади, прізвища та ініціалів, а також дати одержання акта. Другий примірник акта перевірки зберігається в Держінспекції.

У разі, якщо посадова особа або уповноважений нею представник суб'єкта господарювання відмовляється від отримання акта перевірки особисто, то такий акт передається через канцелярію суб'єкта господарювання (із зазначенням вхідного реєстраційного номера) або відправляється рекомендованим листом.

До примірника акта, який зберігається в Держінспекції, додаються документи, що підтверджують факт поштового відправлення та вручення адресату акта перевірки.

На підставі акта, який складено за результатами перевірки, протягом п'яти днів з дня її завершення, у разі виявлення порушень вимог природоохоронного законодавства складається припис про усунення порушень вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища.

Припис щодо усунення порушень природоохоронного законодавства складається у двох примірниках, один з яких не пізніше п'яти робочих днів з дня складення акта надається керівнику суб'єкта господарювання чи уповноваженій ним особі для виконання, другий з підписом такої особи залишається в Держінспекції, яка здійснювала перевірку.

У разі, якщо посадова особа або уповноважений нею представник суб'єкта господарювання відмовляється від отримання приписів особисто, припис відправляється рекомендованим листом.

Строк виконання припису встановлює державний інспектор залежно від виявлених порушень природоохоронного законодавства, але не більше ніж 6 місяців. У разі неможливості виконання приписів у встановлені в них строки суб'єкт господарювання, що перевірявся, може звернутись до Держінспекції для їх продовження з обґрунтуванням та підтверджуючими документами,

оформленими належним чином. У разі необхідності видачі, зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів, поводження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу, а також встановлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища Держінспекція вносить подання про це до Мінприроди, чи до департаменту екології оюлдержадміністрацій. У разі виявлення під час проведення перевірок правопорушень, які містять ознаки злочину, Держінспекція не пізніше 10 робочих днів з дня оформлення відповідних матеріалів щодо такого правопорушення направляє їх до правоохоронних органів. Контроль за виконанням приписів, наданих за результатами перевірки, здійснює держінспектор, який видав припис.

Контрольні запитання

1. Яким законодавчим актом регулюється державний нагляд (контроль) у сфері господарчої діяльності?
2. Згідно якого нормативного документу здійснюється організація та провєння перевірок суб'єктів господарчої діяльності щодо дотримання вимог природоохоронного законодавства?
3. Яки види державних перевірок (контролю) існують в Україні?
4. Яким документом визначається періодичність перевірок суб'єктів суб'єктів господарювання?
5. Яки види планів складає держекоінспекція?
6. Що є підставою планової перевірки?
7. Термін проведення планової перевірки.
8. Що є підставою для проведення позапланової перевірки?
9. Термін проведення позапланової перевірки.
10. Чи дозволяється подовження терміну здійснення перевірки?
- 11.3 яких частин складається перевірка?
- 12.Який порядок організації перевірки?
- 13.Дії інспектора при підготовці до планової перевірки.
- 14.Права державного інспектора при здійсненні перевірки.
- 15.Обов'язки державного інспектора при здійсненні перевірки.
- 16.Який документ складає інспектор за результатами перевірки?
- 17.Яка інформація міститься в акті перевірки?
- 18.Коли і хто підписує акт перевірки?
- 19.Які документи складає інспектор при виявленні порушень природоохоронного законодавства?
- 20.Дії інспектора при виявленні порушень, які мають ознаки злочину.
- 21.Хто здійснює контроль за виконанням приписів, економічних стягнень за порушення природоохоронного законодавства.

1.6 Громадський екологічний контроль: права та обов'язки

Наказом Мінприроди України від 27.02.2002р. №88 затверджено «Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля», яке зареєстровано в Мінюсті України 20.03.2002р. за № 276/6564 [13].

Це Положення розроблене відповідно до статей 21 та 36 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища», статей 38 та 39 Закону України "Про мисливське господарство та полювання", статті 37 Закону України "Про рослинний світ", статей 13 та 63 Закону України "Про природно-заповідний фонд України", статей 58 та 60 Закону України "Про тваринний світ", статті 255 Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Громадський контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюють громадські інспектори з охорони довкілля (далі - громадські інспектори).

Роботу громадських інспекторів організовують Держекоінспекція України та її територіальні органи.

Громадські інспектори у своїй діяльності керуються Конституцією України, законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами в галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання та відтворення природних ресурсів, у тому числі наказами Мінприроди, а також наказами організаційно-розпорядчого характеру органів Держекоінспекції та Положенням про громадських інспекторів.

Громадськими інспекторами можуть бути громадяни України, що досягли 18 років, мають досвід природоохоронної роботи та пройшли співбесіду в органах Держекоінспекції.

Громадянин, який бажає бути громадським інспектором, подає до відповідного органу Держекоінспекції письмову заяву та подання організації, що його рекомендує, або письмове клопотання державного інспектора з охорони навколишнього природного середовища.

Громадські інспектори призначаються Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища та головними державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій після проходження співбесіди відповідно з керівниками структурних підрозділів органу Держекоінспекції та виявлення претендентом знань з основ природоохоронного законодавства. Результати співбесіди фіксуються у картці погодження на виконання обов'язків громадського інспектора. Громадські інспектори отримують посвідчення встановленого Мінприроди зразка, що підтверджують їх повноваження.

Посвідчення громадського інспектора з охорони довкілля видають терміном на один рік із щорічним продовженням за результатами оцінки

щоквартальних та щорічного звітів громадського інспектора про виконану роботу.

У посвідченні громадського інспектора визначається територія, у межах якої може здійснювати повноваження громадський інспектор.

Громадські інспектори виконують роботу на громадських засадах, без увільнення від основної роботи і без додаткової оплати праці.

Громадський інспектор повинен пройти навчання в органі Держекоінспекції, який видав посвідчення, з питань здійснення інспекційних перевірок, складання за їх результатами матеріалів (актів та протоколів про адміністративні правопорушення) та інструктаж з техніки безпеки.

Громадські інспектори працюють у тісній взаємодії з органами Держекоінспекції, які призначили їх і видали посвідчення громадського інспектора з охорони довкілля, іншими державними органами, які здійснюють контроль за охороною, раціональним використанням та відтворенням природних ресурсів, органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, громадськими екологічними (природоохоронними) організаціями.

Кожен громадський інспектор закріплюється за відповідним підрозділом органу Держекоінспекції (відділом, сектором тощо) або за державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища, сфера діяльності яких збігається з напрямком природоохоронної діяльності громадського інспектора (охорона біоресурсів, поводження з відходами, охорона земельних ресурсів та інш).

Керівник підрозділу (державний інспектор), за яким закріплений громадський інспектор:

- надає йому практичну і методичну допомогу з питань здійснення громадського контролю за додержанням законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання та відтворення природних ресурсів;
- координує його діяльність;
- проводить з ним навчання, ознайомлює його з новими законодавчими та нормативними документами, які регулюють здійснення громадського контролю;
- залучає його до участі в перевірках, які збігаються з напрямком природоохоронної діяльності громадського інспектора;
- оформляє за підписом керівника відповідного органу Держекоінспекції чи його заступника направлення для громадського інспектора на проведення рейдів та перевірок;
- приймає та аналізує щоквартальні та щорічні звіти громадських інспекторів з охорони довкілля; уносить подання про продовження терміну виконання роботи громадського інспектора з охорони довкілля.

З метою координації роботи громадських інспекторів та підтримання контактів з екологічними (природоохоронними) організаціями, залучення

громадськості до розробки та виконання заходів з охорони навколишнього природного середовища при органах Держекоінспекції та при екологічних (природоохоронних) організаціях можуть створюватись на громадських засадах штаби громадських інспекторів. Діяльність штабу громадських інспекторів регулюється Положенням про штаб громадських інспекторів з охорони довкілля, що затверджується Головним державним інспектором з охорони навколишнього природного середовища відповідної території.

Права громадських інспекторів

Громадські інспектори мають право:

- спільно з працівниками органів Держекоінспекції, інших державних органів, які здійснюють контроль за охороною, раціональним використанням та відтворенням природних ресурсів, у органів державної виконавчої влади та місцевого самоврядування, брати участь у проведенні перевірок додержання підприємствами, установами, організаціями всіх форм власності та громадянами вимог природоохоронного законодавства, норм екологічної безпеки охорони, раціонального використання та відтворення природних ресурсів;
- за направленням органу Держекоінспекції, який призначив громадського інспектора, проводити рейди та перевірки і складати акти перевірок;
- складати протоколи про адміністративні правопорушення при виявленні порушень природоохоронного законодавства, відповідальність за які передбачена Кодексом України про адміністративні правопорушення [12], і подавати їх відповідному органу Держекоінспекції для притягнення винних до відповідальності;
- доставляти осіб, які вчинили порушення природоохоронного законодавства, до органів місцевого самоврядування, органів внутрішніх справ та штабів громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону, якщо особу порушника не може бути встановлено на місці порушення;
- перевіряти документи на право використання об'єктів тваринного світу, зупиняти транспортні (у тому числі плавучі) засоби та проводити огляд речей, транспортних (у тому числі плавучих) засобів, знарядь полювання і рибальства, добутої продукції та інших предметів;
- проводити у випадках, установлених законом, фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку як допоміжний засіб для попередження і розкриття порушень законодавства в галузі охорони, навколишнього природного середовища, раціонального використання відтворення природних ресурсів;
- брати участь у підготовці для передачі до судових органів матеріалів про відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, та виступати в ролі свідків;

- роз'яснювати громадянам вимоги природоохоронного законодавства та їх екологічні права.

Обов'язки громадських інспекторів

Громадські інспектори зобов'язані:

- дотримуватись вимог чинного законодавства та вимог Положення про громадських інспекторів при проведенні рейдів та перевірок;
- сумлінно виконувати покладені на них завдання та інформувати відповідний орган Держекоінспекції про результати рейдів та перевірок безпосередньо після їх закінчення;
- щоквартально до 5 числа наступного за звітним місяця та не пізніше 15 січня наступного за звітним року подавати до органу Держекоінспекції, яким призначено громадського інспектора з охорони довкілля, щоквартальні а щорічний звіти про проведену роботу.

Позбавлення повноваження громадського інспектора

Орган Держекоінспекції, що призначив громадського інспектора, має право за клопотанням відповідного структурного підрозділу органу Держекоінспекції позбавити його права виконувати обов'язки громадського інспектора з охорони довкілля з анулюванням відповідного посвідчення у разі:

- ненадання у встановлені терміни щоквартальних та щорічного вітів або негативної їх оцінки;
- неналежного виконання ним функцій громадського інспектора;
- учинення громадським інспектором порушень законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища, перевищення повноважень, а також учинення інших протиправних дій при виконанні обов'язків громадського інспектора з охорони довкілля.

Рішення про позбавлення права виконувати обов'язки громадського інспектора з охорони довкілля з анулюванням відповідного посвідчення приймається Головним державним інспектором України з охорони навколишнього природного середовища та головними державними інспекторами з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій.

Контрольні питання

1. На підставі яких документів розроблено Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля?
2. Хто організує роботу громадських інспекторів з охорони довкілля?
3. Хто може бути громадським інспектором з охорони довкілля і на яких засадах?
4. Який порядок призначення громадських інспекторів?
5. Який документ отримують громадські інспектори?
6. Яким чином координується діяльність громадських інспекторів?
7. Які права має громадський інспектор?

8. Які обов'язки громадського інспектора?
9. За яких обставин і яким чином громадський інспектор може бути позбавлений повноважень?

1. 7 Політика реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища

Розпорядженням КМУ від 31.05.2017 р № 616 було схвалено Концепцію реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища [14].

Концепція розроблена відповідно до розділу XVII Програми діяльності Кабінету Міністрів України, схваленої постановою Верховної Ради України від 14 квітня 2016 р. № 1099-VIII, на виконання підрозділу 11 розділу III плану пріоритетних дій Уряду на 2016 рік, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 травня 2016 р. № 418 (Офіційний вісник України, 2016 р., № 47, ст. 1709), та передбачає реалізацію положень програмних документів щодо реформування системи державного нагляду (контролю) та утворення єдиного інтегрованого державного органу природоохоронного моніторингу та нагляду (контролю).

Концепцією з урахуванням виконання зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, та Планом законодавчого забезпечення реформ в Україні, схваленим постановою Верховної Ради України від 4 червня 2015 р. № 509-VIII, з метою удосконалення державної системи екологічного моніторингу та спрощення системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (далі — нагляд (контроль) передбачено утворення Державної природоохоронної служби (далі — Служба) та ліквідацію Державної екологічної інспекції.

На теперішній час в Україні існує низка природоохоронних проблем, які потребують негайного розв'язання, а саме:

- ✓ забруднення й виснаження природних ресурсів становить реальну загрозу національній безпеці. Основною причиною критичного стану навколишнього природного середовища є низький рівень реалізації екологічної політики в Україні;
- ✓ відсутність реального впливу громадянського суспільства на прийняття екологічно значущих рішень призводить до екологічного правового нігілізму;
- ✓ система організації нагляду (контролю) за додержанням вимог природоохоронного законодавства є недосконалою;
- ✓ низька заробітна плата, застаріла матеріально-технічна і лабораторна база, недостатній обсяг фінансування, високий рівень корупції,

непрозора система прийняття рішень щодо порушників природоохоронного законодавства;

- ✓ низький кваліфікаційний рівень державних інспекторів з охорони навколишнього природного середовища;
- ✓ відсутність системи відповідальності суб'єктів господарювання за порушення вимог природоохоронного законодавства, єдиних електронних реєстрів природних ресурсів та неналежний рівень інформаційного обміну;
- ✓ наглядові (контрольні) функції дублюються центральними органами виконавчої влади, відсутній єдиний підхід до виконання функцій;
- ✓ Державне управління у сфері охорони навколишнього природного середовища не сприяє забезпеченню повноцінного доступу громадян України до інформації про стан навколишнього природного середовища;
- ✓ відсутній прозорий механізм проведення моніторингу стану навколишнього природного середовища та доступ до великої кількості екологічних даних;
- ✓ недосконалий механізм розроблення науково обґрунтованих рекомендацій для прийняття ефективних управлінських рішень

Однією з гарантій екологічних прав громадян відповідно до статті 10 Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” є громадський контроль за додержанням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Епізодична участь громадських інспекторів у заходах Держекоінспекції з нагляду (контролю) свідчить про те, що ні громадські організації, ні місцеві громади фактично не впливають на формування персонального складу громадських інспекторів.

Мета і строки реалізації Концепції

Метою Концепції є створення ефективної державної системи запобігання екологічним правопорушенням і моніторингу стану навколишнього природного середовища, зниження тиску на бізнес-середовище, широке залучення громадськості до здійснення нагляду (контролю), утворення єдиного інтегрованого державного органу природоохоронного моніторингу та нагляду (контролю) — Служби.

Реалізація Концепції здійснюється трьома етапами протягом 2017-2020 років.

Протягом першого етапу (2017 рік) передбачається:

- затвердити Кабінетом Міністрів України план заходів з реалізації Концепції;
- утворити Службу та затвердити положення про неї;
- ліквідувати Держекоінспекцію та її територіальні органи;
- провести конкурс на зайняття посад у Службі та її міжрегіональних територіальних органах;
- передати усі повноваження Держекоінспекції Службі.

Протягом другого етапу (2018 рік) передбачається:

- внести зміни до законодавства щодо удосконалення системи здійснення нагляду (контролю), організації проведення моніторингу стану навколишнього природного середовища, забезпечення функціонування загальнодержавної екологічної автоматизованої інформаційно-аналітичної системи, доступу до екологічної інформації;
- забезпечити адаптацію законодавства у сфері природоохоронного моніторингу та нагляду (контролю) до європейських норм;
- сформувати матеріально-технічну та лабораторну базу проведення моніторингу стану навколишнього природного середовища та здійснення нагляду (контролю) Службою.

Протягом третього етапу (2019—2020 роки) передбачається:

- створити та запровадити оновлену систему державного моніторингу стану навколишнього природного середовища;
- розробити та впровадити нові екологічні стандарти та норми;
- запровадити фінансову гарантію екологічної відповідальності.

Шляхи і способи розв'язання проблеми

Основними напрямками реалізації Концепції є:

- координація діяльності органів виконавчої влади, що виконують функції чи завдання у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- реформування системи управління сферою природоохоронного моніторингу та нагляду (контролю);
- внесення змін до законодавства в частині посилення відповідальності за вчинення адміністративних правопорушень і злочинів проти навколишнього природного середовища;
- ліквідація корупційних чинників у системі природоохоронного моніторингу та нагляду (контролю), постів екологічного контролю в пунктах пропуску через державний кордон;
- ліквідація територіальних органів Держекоінспекції, у тому числі морських екологічних інспекцій — Державної Азовської морської екологічної інспекції, Державної Азово-Чорноморської екологічної інспекції, Державної екологічної інспекції Північно-Західного регіону Чорного моря, та передача їх функцій міжрегіональним територіальним органам Служби;
- запровадження прозорої системи інформування про результати здійснення природоохоронного нагляду (контролю) — створення єдиного електронного реєстру актів, складених за результатами здійснення заходів з нагляду (контролю);
- утворення міжрегіональних територіальних органів Служби за принципом еколого-ресурсних та еколого-техногенних округів;
- проведення конкурсу на зайняття посад у Службі та її міжрегіональних

територіальних органах.

У рамках дерегуляції передбачається забезпечити:

- ліквідацію дублювання функцій з нагляду (контролю) центральних органів виконавчої влади;
- перехід від системи тотального планового нагляду (контролю) до системи моніторингу, попередження порушень природоохоронного законодавства і здійснення контролю на основі ризик-орієнтовних показників;
- скасування планових перевірок малих та середніх підприємств, діяльність яких не становить підвищеної екологічної небезпеки, з урахуванням результатів моніторингу стану навколишнього природного середовища у відповідному регіоні;
- функціонування автоматизованого єдиного державного кадастру природних ресурсів та реєстру об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку;
- впровадження екологічних декларацій для суб'єктів господарювання в режимі реального часу шляхом внесення відповідних змін до законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища.

У процесі децентралізації передбачається перерозподілити природоохоронні функції та повноваження шляхом:

- ✓ утворення 10 міжрегіональних територіальних органів Служби та 27 спеціальних обласних інспекційних управлінь у їх складі;
- ✓ передачі місцевим громадам окремих функцій з нагляду (контролю) (за зеленими насадженнями, засміченням землі, полюванням, а також контроль за додержанням режиму об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення, боротьба з браконьєрством);
- ✓ організації на нових засадах діяльності громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища — природоохоронних інспекторів на базі місцевих громад.

Забезпечення поетапного приведення законодавства України у відповідність із законодавством ЄС здійснюється шляхом:

- створення та закріплення на законодавчому рівні системи оцінки якості атмосферного повітря (створення інфраструктури для проведення оцінки якості атмосферного повітря, моніторинг якості повітря, що відповідає вимогам Директиви 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи, зокрема кількість пунктів заміру, розширення переліку показників моніторингу тощо);
- запровадження автоматизованої системи моніторингу якості

атмосферного повітря для зон і агломерацій, де рівень забруднення перевищує граничну/цільову величину, відповідно до Директиви 2008/50/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 21 травня 2008 р. про якість атмосферного повітря та чистіше повітря для Європи;

- реформування системи нагляду (контролю) з метою зменшення кількості перевірок та підвищення їх ефективності, реалізації принципу “забруднювач платить”, а також створення дієвої системи притягнення до відповідальності за заподіяну шкоду навколишньому природному середовищу та відшкодування збитків;
- утворення єдиного інтегрованого державного органу природоохоронного моніторингу і нагляду (контролю) та передача йому всіх контрольних функцій, визначення його повноважень відповідно до вимог Директиви № 2010/75/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 24 листопада 2010 р. про промислові викиди (інтегроване запобігання та контроль промислового забруднення);
- організації проведення постійного моніторингу і контролю за станом та використання природних ресурсів;
- організації здійснення автоматизованого контролю за промисловим і хімічним забрудненням;
- створення технічно-лабораторної бази для здійснення контролю та проведення моніторингу використання генетично-модифікованих організмів.

Утворення Служби передбачає, зокрема:

- ✓ скасування планових перевірок малих та середніх підприємств, діяльність яких не становить підвищеної екологічної небезпеки, з урахуванням результатів моніторингу стану навколишнього природного середовища у відповідному регіоні;
- ✓ перехід до декларування і страхування екологічних ризиків;
- ✓ здійснення планового контролю за суб'єктами, діяльність яких становить високий ступінь ризику для навколишнього природного середовища, і об'єктами, що становлять підвищену екологічну небезпеку;
- ✓ розширення повноважень громадських інспекторів з охорони навколишнього природного середовища — природоохоронних інспекторів у сфері природоохоронного моніторингу і нагляду (контролю);
- ✓ закріплення на законодавчому рівні за Службою повноважень щодо створення та ведення єдиного державного реєстру об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку;
- ✓ постійне підвищення професійної кваліфікації державних та громадських інспекторів шляхом запровадження спеціальних освітніх програм;

- ✓ створення лабораторної мережі для проведення моніторингу стану навколишнього природного середовища та організація послуг з лабораторного арбітражу.

Реформування системи нагляду (контролю) здійснюється шляхом:

- віднесення до повноважень Служби реалізації державної політики із здійснення державного моніторингу та нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів;
- проведення моніторингу стану навколишнього природного середовища, динаміки його змін і характеру впливу екологічних факторів на стан навколишнього природного середовища та загрозу виникнення стихійних лих;
- організації створення та функціонування єдиного державного кадастру природних ресурсів як складової частини національної інфраструктури геопросторових даних;
- ведення державного обліку об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку;
- забезпечення здійснення громадського природоохоронного контролю;
- створення та функціонування мережі сучасних лабораторій.

Очікувані результати

Реалізація Концепції дасть можливість:

- створити єдину інтегровану, прозору та ефективну систему нагляду (контролю) та моніторингу стану навколишнього природного середовища;
- підвищити якість та ефективність роботи інспекційних підрозділів Служби;
- забезпечити річне планування здійснення заходів з нагляду (контролю) на основі даних, які подаються суб'єктами господарювання, що провадять екологічно небезпечну діяльність, а також з урахуванням результатів державного моніторингу стану навколишнього природного середовища;
- спростити та забезпечити прозорість процедури проведення моніторингу стану навколишнього природного середовища, нагляду (контролю) і оприлюднення його результатів;
- знизити тиск органів нагляду (контролю) на малий та середній бізнес;
- забезпечити неухильну реалізацію принципу “збруднювач платить”;
- створити умови для інтеграції національної природоохоронної системи в європейський правовий простір;
- організувати здійснення громадського природоохоронного контролю з урахуванням нових засад і принципів.

Обсяг фінансових ресурсів

Фінансування заходів щодо реалізації Концепції здійснюється за рахунок коштів державного бюджету.

Для реалізації Концепції можуть також залучатися кошти міжнародної технічної допомоги, внески заінтересованих міжнародних організацій, а також кошти з інших джерел.

Виконання етапів Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища

На виконання Концепції Постановою КМУ від 21.02.2018 року №102 [15] були утворені міжрегіональні територіальні органи Держекоінспекції, а саме:

- Державна екологічна інспекція Столичного округу (м. Київ та Київська область);
- Державна екологічна інспекція Карпатського округу (Івано-Франківська та Чернівецька області);
- Державна екологічна інспекція Центрального округу (Полтавська та Черкаська області);
- Державна екологічна інспекція Поліського округу (Житомирська та Рівненська області);
- Державна екологічна інспекція Кримсько-Чорноморського округу.

Цією же постановою КМУ [15] було ліквідовано такі територіальні органи Держекоінспекції:

- Державна екологічна інспекція в Автономній Республіці Крим
- Державна екологічна інспекція у Житомирській області
- Державна екологічна інспекція в Івано-Франківській області
- Державна екологічна інспекція у Київській області
- Державна екологічна інспекція у Полтавській області
- Державна екологічна інспекція у Рівненській області
- Державна екологічна інспекція у Черкаській області
- Державна екологічна інспекція у Чернівецькій області
- Державна екологічна інспекція у м. Києві
- Державна екологічна інспекція у м. Севастополі

- Державна Азово-Чорноморська екологічна інспекція
- Державна екологічна інспекція Північно-Західного регіону Чорного моря.

Контрольні питання

1. Перелічіть природоохоронні проблеми України, які потребують негайного розв'язання?
2. У якому році була прийнята Концепція реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища?
3. Мета Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища?
4. В який строк планується здійснити реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища?
5. Які етапи реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища?
6. Які основні напрямки реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища?
7. Як планується перерозподілити природоохоронні функції та повноваження різних органів влади?
8. Які органи планується створити замість існуючих сьогодні ДЕІ? Які функції на них будуть покладені?
9. Які зміни передбачені Концепцією стосовно здійснення планових перевірок?
10. Які результати очікуються після реалізації Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища?
11. Які на сьогодні вже реалізовані етапи Концепції?
12. Які міжрегіональні територіальні органи ДЕІ створені у 2018 році?
13. Які територіальні органи ДЕІ ліквідовано у 2018 році?

2 ЗАХОДИ ВПЛИВУ ДО ПОРУШНИКІВ ПРИРОДООХОРОННОГО ЗАКОНОДАВСТВА

2.1 Адміністративні заходи впливу до порушників природоохоронного законодавства

Правопорушення — це вид юридичної відповідальності, який передбачає заходи адміністративного впливу за протиправні й винні діяння, що порушують встановлений порядок використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища (довкілля) та вимоги екологічної безпеки.

Згідно ст.9 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУАП) [12] **адміністративним правопорушенням** (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність.

Адміністративна відповідальність за правопорушення, передбачені цим Кодексом, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

Згідно із ст.24 КУпАП встановлюються такі види адміністративних стягнень, які можуть застосовуватись за вчинення адміністративних правопорушень:

- 1) попередження;
- 2) штраф;
- 3) оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;
- 4) конфіскація: предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення;
- 5) позбавлення спеціального права, наданого даному громадянину (права керування транспортними засобами, права полювання);
 - 5-1) громадські роботи;
 - 6) виправні роботи;
 - 7) адміністративний арешт;
 - 8) арешт з утриманням на гауптвахті.

Законами України може бути встановлено й інші, крім зазначених у цій статті, види адміністративних стягнень. Законами України може бути передбачено адміністративне видворення за межі України іноземців і осіб без громадянства за вчинення адміністративних правопорушень, які грубо порушують правопорядок.

До компетенції органів охорони природи належать наступні види адміністративних стягнень, які зостасовуються при порушенні природоохоронного законодавства:

- попередження;
- штраф;
- оплатне вилучення предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення;
- конфіскація предмета, який став знаряддям вчинення або безпосереднім об'єктом адміністративного правопорушення; грошей, одержаних внаслідок вчинення адміністративного правопорушення.

У Кодексі України про адміністративні правопорушення [12] найбільша кількість статей (понад 60, Додаток А), у яких передбачається відповідальність за екологічні правопорушення, міститься в сьомій главі «Адміністративні правопорушення в галузі охорони природи, використання природних ресурсів, охорони пам'яток історії та культури» (глава 7, ст. 52—92). Окремі види адміністративних екологічних правопорушень містяться також в главах 5, 6, 8 та ін.

Залежно від об'єкта посягання адміністративні правопорушення поділяють на кілька груп.

Першу групу екологічних правопорушень, за які настає адміністративна відповідальність, становлять адміністративні правопорушення, що стосуються права власності на природні ресурси (глава 4 ст. 47—51 КУпАП). До таких адміністративних екологічних правопорушень відносять порушення права державної власності на надра (ст. 47), порушення права державної власності на води (ст. 48), порушення права державної власності на ліси (ст. 49), порушення права державної власності на тваринний світ (ст. 50), а також інші правопорушення.

Другу групу становлять адміністративні земельні правопорушення (глава 7, ст. 52—56 КУпАП). До таких правопорушень відносять псування і забруднення сільськогосподарських земель (ст. 52), порушення права використання земель (ст. 53), самовільне зайняття земельної ділянки (ст. 53¹), приховування або перекручування даних Земельного кадастру (ст. 53²), несвоєчасне повернення тимчасово зайнятих земель або неприведення їх до стану, придатного для використання за призначенням (ст. 54), самовільне відхилення від проектів внутрішньогосподарського землеустрою (ст. 55), знищення межових знаків (ст. 56).

Третю групу адміністративних правопорушень, в екологічній сфері становлять адміністративні надрові правопорушення, передбачені ст. 57, 58 КУпАП, а саме: порушення вимог щодо охорони надр (ст. 57), порушення правил і вимог проведення робіт з геологічного вивчення надр (ст. 58).

Четверту групу адміністративних екологічних правопорушень становлять водні правопорушення, передбачені ст. 59—62 КУпАП. Ці правопорушення стосуються порушення правил охорони водних ресурсів (ст.59), порушення вимог щодо охорони територіальних і внутрішніх

морських вод від забруднення і засмічення (ст. 59¹), порушення правил водокористування (ст. 60), пошкодження водогосподарських споруд і операцій із пристроїв, порушення правил їх експлуатації (ст. 61), невиконання обов'язків щодо реєстрації в судових документах операцій із шкідливими речовинами і сумішами (ст. 62).

Лісові адміністративні правопорушення, які передбачені ст. 63-77 Кодексу України про адміністративні правопорушення, становлять п'яту групу адміністративних правопорушень. До таких правопорушень відносять незаконне використання земель державного лісового фонду (ст. 63), порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі та вивезення деревини, заготівлі живиці (ст. 64), незаконну порубку, пошкодження та знищення лісових культур і молодняку (ст. 65), знищення або пошкодження підросту в лісах (ст. 66), здійснення лісових користувань не згідно з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку (ст. 67), порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини (ст. 68), пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду (ст. 69), самовільне сінокосіння і випасання худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід (ст. 70), введення в експлуатацію виробничих об'єктів без обладнання, що запобігає шкідливому впливу на ліси (ст. 71), пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, шкідливими викидами, відходами і покидьками (ст. 72), засмічення лісів побутовими відходами і покидьками (ст. 73), знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду (ст. 74), знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах (ст. 75), знищення корисної для лісу фауни (ст. 76), порушення вимог пожежної безпеки в лісах (ст. 77), самовільне випалювання сухої рослинності або її залишків (ст. 77).

Шосту групу екологічних правопорушень становлять адміністративні атмосферні правопорушення (ст. 78—81 КУпАП). Вони стосуються порушень порядку здійснення викиду забруднюючих речовин в атмосферу або шкідливого впливу на неї фізичних та біологічних факторів (ст. 78), порушення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ (ст. 78), недодержання вимог щодо охорони атмосферного повітря при введенні в експлуатацію і експлуатації підприємств і споруд (ст. 79), недодержання екологічних вимог під час проектування, розміщення будівництва, реконструкції та прийняття в експлуатацію об'єктів або споруд (ст. 79), пуску в експлуатацію транспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у викидах (ст. 80), експлуатації автотранспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів.

Сьому групу екологічних правопорушень становлять статті, які стосуються поводження з відходами, а саме: порушення правил щодо промислових та побутових відходів (ст. 82), порушення правил щодо пестицидів, агрохімікатів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів

(ст. 83), невиконання вимог і норм щодо роботи з мікроорганізмами, біологічно активними речовинами та іншими продуктами біотехнологій (ст.90), невиконання вимог екологічної безпеки у процесі впровадження нової техніки, технологій і систем, речовин і матеріалів (ст. 91) та ін.

У восьму групу увійшли правопорушення щодо рослинного і тваринного світу, передбачені ст. 83—90 КУАП.. До таких правопорушень відносять порушення правил використання об'єктів тваринного світу (ст. 85), виготовлення та збут знарядь добування об'єктів тваринного або рослинного світу (ст. 85), експлуатацію на водних об'єктах водозабірних споруд, не забезпечених рибозахисним обладнанням (ст. 86), порушення вимог щодо охорони середовища перебування і шляхів міграції, переселення, акліматизації та схрещування диких тварин (ст. 87), незаконне вивезення з України та ввезення на її територію об'єктів тваринного і рослинного світу (ст. 88), порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу, порушення правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах (ст. 88), порушення правил щодо зоологічних, ботанічних колекцій та торгівлі ними (ст. 88), жорстоке поводження з тваринами (ст. 89), порушення вимог щодо охорони тварин і рослин, занесених до Червоної книги України (ст. 90).

У дев'яту групу екологічних правопорушень можна об'єднати правопорушення природозаповідних та інших природоохоронних норм і правил. До таких правопорушень, передбачених у Кодексі України про адміністративні правопорушення, відносять порушення правил щодо природозаповідних територій (ст. 91), порушення правил охорони і використання пам'яток історії і культури (ст. 92), знищення або пошкодження зелених насаджень або інших об'єктів озеленення населених пунктів (ст. 153), потрава посівів (ст. 104), порушення правил боротьби з карантинном рослин (ст. 105), порушення правил карантину (ст. 106,107), невиконання вимог органів екологічного контролю (ст. 188) та ряд інших.

У десяту групу екологічних правопорушень, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, можна виокремити адміністративні правопорушення в галузі охорони праці та здоров'я населення. До них відносять порушення вимог законодавства про працю та охорону праці (ст. 41), порушення санітарно-гігієнічних і санітарно-протиепідемічних норм і правил (ст. 42), вимог виробництва, заготівлі, реалізації сільськогосподарської продукції, що містить хімічні речовини понад граничне допустимі концентрації (ст. 42), заготівлі, переробки або збуту радіоактивне забруднених продуктів харчування чи іншої продукції (ст. 42), порушення вимог режиму радіаційної безпеки в місцевостях, що зазнали радіаційного забруднення (ст. 46), порушення норм і правил з ядерної та радіаційної безпеки при використанні джерел іонізуючого випромінювання (ст. 95), невиконання вимог органів нагляду за охороною праці (ст. 188), органів державної інспекції праці (ст. 188) та ін.

Згідно із Стаття 242-1 центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, розглядає справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтями 47 - 50, 52 – 53¹, 53³ - 54, 59 – 77¹, статтю 78 (крім порушень санітарних норм), статтями 78¹ - 79, статтями 80-83 (крім порушень санітарних норм), частинами першою і третьою статті 85, статтями 86¹, 87, статтю 89 (щодо диких тварин), статтю 90¹ (крім порушень санітарних норм), статтями 91¹ – 91⁵, статтю 95 (крім порушень санітарних норм та норм ядерної безпеки), статтю 153, статтю 167 (щодо реалізації нафтопродуктів, екологічні показники яких не відповідають вимогам стандартів, норм та правил), статтю 172⁹⁻² і статтю 188⁵ цього Кодексу.

Від імені центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право Головний державний інспектор України з охорони навколишнього природного середовища та його заступники, старші державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища, державні інспектори України з охорони навколишнього природного середовища, головні державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища областей, міст Києва та їх заступники, головні державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища Чорного і Азовського морів та їх заступники, старші державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища, державні інспектори з охорони навколишнього природного середовища відповідних територій.

Згідно із ст.255 КУпАП у справах про адміністративні правопорушення, протоколи про правопорушення мають право складати:

1) уповноважені на те посадові особи центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів (частини друга, четверта та п'ята статті 85, статті 85-1, 88, 88-1, 88-2, 90, 91, 91⁵, 164 - в частині порушення порядку провадження господарської діяльності, пов'язаної з раціональним використанням, відтворенням та охороною природних ресурсів (земля, надра, поверхневі води, атмосферне повітря, тваринний та рослинний світ, природні ресурси територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, добування і використання риби та інших водних живих ресурсів), поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, порушення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля.

Крім того, протоколи про адміністративні правопорушення мають право складати:

- громадський лісовий інспектор (статті 63, 64-70, 73, 76, 77);
- громадський інспектор з охорони довкілля (статті 48, 63 - 70, 73, 76 - 77-1, 78, 82, частини перша і третя статті 85, стаття 89 (щодо диких тварин), статті 91-4, 153);
- громадський інспектор сільського господарства (статті 52 - 53-1, 53-3, 53-4);
- державні інспектори сільського господарства (стаття 104-1).

У випадках, прямо передбачених законом, протоколи про адміністративні правопорушення можуть складати також посадові особи інших органів державної влади, органів місцевого самоврядування і представники органів самоорганізації населення

Контрольні запитання

1. Що є адміністративним правопорушенням?
2. Які передбачені КУАП види адміністративних стягнень?
3. Хто може бути притягнутий на території України до адміністративної відповідальності за правопорушення?
4. Які види адміністративних стягнень належать до компетенції органів охорони природи?
5. Які статті КУАП стосуються правопорушення щодо власності на природні ресурси?
6. Які статті КУАП стосуються правопорушення щодо псування і забруднення с/г земель?
7. Які статті КУАП стосуються правопорушення щодо охорони надр?
8. Які статті КУАП стосуються правопорушення щодо правил охорони вод?
9. Які статті КУАП стосуються правопорушення щодо охорони лісових ресурсів?
10. Які статті КУАП стосуються правопорушення щодо охорони атмосферного повітря?
11. Які статті КУАП стосуються правопорушення щодо поводження з відходами?
12. Які статті КУАП стосуються правопорушення щодо поводження з тваринним світом?
13. Які статті КУАП стосуються правопорушення на природоохоронних територіях?
14. Які статті КУАП стосуються правопорушення щодо охорони здоров'я населення?
15. Який Центральний орган виконавчої влади реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони природи і природокористування і може накладати адміністративні стягнення з цього приводу?

16. Хто може складати протоколи про адміністративні правопорушення в галузі охорони природи і природокористування?

2.2 Дисциплінарні заходи впливу. Припинення дії дозволів на права спеціального природокористування

Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення (проступки) — це вид юридичної відповідальності, що застосовується до винних за протиправні дії осіб, які порушують екологічні вимоги під час виконання своїх посадових обов'язків та інші вимоги дисципліни праці, які пов'язані з використанням природних ресурсів, охороною навколишнього середовища, забезпеченням екологічної безпеки.

Дисциплінарна відповідальність є одним із правових заходів щодо осіб, які допустили правопорушення в зв'язку із своєю службовою діяльністю. В цьому випадку органи по охороні навколишнього природного середовища мають право вносити міністерствам, відомствам, підприємствам, установам та організаціям пропозиції про притягнення до дисциплінарної відповідальності, зокрема, про повне або часткове позбавлення премії за основними результатами господарської діяльності службових осіб, винних у порушенні вимог природоохоронного законодавства.

З метою притягнення до дисциплінарної відповідальності, матеріали, куди, крім клопотання, обов'язково входить і протокол про порушення, передаються на розгляд керівництву об'єкта, який перевіряється, а при притягненні до відповідальності керівників - у відповідні вищі організації. Організації і установи, куди передаються подібні клопотання, зобов'язані проінформувати природоохоронні органи про вжиті заходи.

Підставами для відповідальності в галузі екології є дисциплінарні проступки щодо:

- використання природних ресурсів;
- охорони навколишнього середовища (довкілля);
- забезпечення екологічної безпеки.

Умови настання дисциплінарної відповідальності в екологічній сфері:

- протиправність;
- наявність вини правопорушника;
- професійна правосуб'єктність в екологічній сфері;
- невиконання чи неналежне виконання екологічних вимог, які становлять коло службових професійних обов'язків правопорушника.

Види дисциплінарних стягнень, передбачені Кодексом України про працю (ст. 147): догана; звільнення з посади [16].

Припинення дії дозволів та права спеціального природокористування

Одним з крайніх заходів впливу, що застосовується до порушників природоохоронного законодавства, є позбавлення права захоронення

(складування) промислових, побутових та інших відходів, викидів (скидів) забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, а також спеціального використання природних ресурсів зокрема вирубування лісу, видобування корисних копалин тощо.

Скасування дозволу на перелічені види природокористування може бути тимчасовим чи остаточним. У першому випадку після виконання природокористувачем-порушником відповідних вимог дозвіл поновлюється, а замість скасованого дозволу йому видається припис, в якому обговорені умови тимчасового природокористування.

Остаточне скасування дозволу, як правило, пов'язане з ліквідацією підприємств, установ, організацій, виснаженням або вичерпанням природних ресурсів, закінченням строку природокористування або грубими і систематичними порушеннями умов природокористування, які негативно впливають на навколишнє природне середовище.

Остаточне скасування дозволу забезпечується шляхом демонтажу споруд і пристроїв, за допомогою яких здійснюється використання природних ресурсів. При цьому роботи по демонтажу при наявності порушень умов природокористування повинні виконуватись за рахунок порушника, що спеціально обговорюється в постанові про скасування дозволу.

Контрольні запитання

1. Які дисциплінарні проступки є підставою для притягнення до дисциплінарної відповідальності?
2. Види дисциплінарних стягнень за екологічні правопорушення.
3. Які є види скасування дозволів на право спеціального природокористування?
4. Який документ надається природокористувачу при тимчасовому скасуванні дозволу на спеціальне природокористування?
5. Чим супроводжується остаточне скасування дозволу на спеціальне природокористування?
6. За чий рахунок здійснюється демонтаж споруд і пристроїв порушення природоохоронного законодавства?

2.3 Обмеження або припинення будівництва або виробничої діяльності

Згідно із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» [1] та Постановою Верховної Ради України про затвердження Порядку обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища, органи охорони довкілля можуть застосовувати такий вид санкцій, як обмеження або тимчасова заборона (зупинення) виробничої діяльності окремих промислових установок, цехів, підприємств, організацій і установ, робота яких здійснюється при систематичному перевищенні лімітів використання природних ресурсів,

порушення екологічних нормативів і стандартів, а також вимог екологічної безпеки.

Обмеження чи тимчасова зупинка виробничої діяльності є заходом, який застосовується тоді, коли всі інші заходи вичерпані і не дають позитивних результатів. До винесення постанови на обмеження чи тимчасове зупинення керівництво об'єкта обов'язково попереджається про це письмово.

Як правило, обмеження чи тимчасове зупинення виробничої діяльності готуються заздалегідь, але в окремих випадках, при аварійно високому забрудненні навколишнього середовища, загрози здоров'ю чи життю населення рішення про зупинення чи обмеження може виноситись негайно з відповідним документальним оформленням цього заходу.

Крім керівництва об'єкта, виробнича діяльність якого обмежується чи тимчасово зупиняється, органи, які виносять постанову, зобов'язані проінформувати про це відповідні міністерства, а також місцеву держадміністрацію. Зупинення виробничої діяльності може супроводжуватись припиненням роботи окремих агрегатів, вузлів, ділянок (опломбуванням), які мають вплив на технологічні процеси. У цьому разі обов'язково складаються акт опломбування. Керівництво об'єкта несе відповідальність за цілість поставлених пломб [17].

Постанова на обмеження або тимчасове зупинення виробничої діяльності може бути відмінена органом, який її виніс, або вищим органом. При винесенні цих постанов необхідно враховувати, що забороняється зупинення об'єктів, якщо це може привести до аварії, порушення водопостачання населення тощо. У цих випадках органи охорони довкілля повинні звертатися до прокуратури для притягнення порушників до кримінальної відповідальності.

Вказаний захід також застосовується, при прямих порушеннях природоохоронного законодавства, які допускаються в процесі будівництва об'єктів і які призводять до забруднення та виснаження навколишнього природного середовища. Цей же захід застосовується і тоді, коли при будівництві або реконструкції об'єктів надається перевага нарощуванню темпів будівництва виробничих потужностей, а будівництво природоохоронних споруд ведеться з відставанням або не ведеться взагалі.

Обмеження або припинення (тимчасово) будівництва, реконструкції, розширення об'єктів, що ведеться з порушенням природоохоронного законодавства, здійснюється через подання до банків відповідних постанов про припинення фінансування вказаних об'єктів.

Контрольні запитання

1. Що є підставою для прийняття рішення з обмеження або тимчасового припинення виробничої діяльності?
2. Чи попереджується суб'єкт господарювання щодо прийняття рішень при обмеження або тимчасове припинення виробничої діяльності?

3. Яким чином здійснюється обмеження або тимчасове припинення виробничої діяльності?
4. Хто може відмінити Постанову про обмеження або тимчасове припинення виробничої діяльності?
5. За яких обставин здійснюється обмеження або тимчасове припинення будівництва або реконструкції об'єктів?
6. Яким чином здійснюється обмеження або тимчасове припинення будівництва або реконструкції об'єктів?

2.4. Матеріальна відповідальність за шкоду, завдану екологічними правопорушеннями

Матеріальна (майнова або цивільно-правова) відповідальність за екологічні правопорушення (делікти) — це вид юридичної відповідальності, яка передбачає виконання фізичними і юридичними особами обов'язку щодо компенсації шкоди, заподіяної власникам чи користувачам природних ресурсів, порушенням екологічного законодавства або екологічних та інших прав громадян.

Підстави майнової відповідальності — це наявність реальної шкоди.

Умови, за яких настає майнова відповідальність:

- протиправність;
- причинний зв'язок між заподіяною шкодою і протиправною дією;
- наявність вини осіб, які завдають шкоди;
- підвищений екологічний ризик і небезпечна діяльність.

Майнова відповідальності ,залежно від об'єкта правопорушення, настає за:

- земельні правопорушення;
- надрові (гірничі) правопорушення;
- водні правопорушення;
- лісопорушення;
- фауністичні правопорушення;
- порушення законодавства про атмосферне повітря;
- порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища;
- порушення законодавства про природно-заповідний фонд;
- порушення вимог і нормативів екологічної безпеки;
- порушення законодавства про санітарно-епідемічне благополуччя населення;
- порушення вимог радіаційної ядерної безпеки;
- порушення вимог радіаційної ядерної безпеки;
- порушення екологічних прав громадян.

Способи (методи) обчислення шкоди, заподіяної екологічними правопорушеннями, які передбачаються екологічним законодавством:

- нормативний — визначення розмірів плати і стягнення платежів за забруднення навколишнього середовища на підставі затверджених нормативів;

- таксовий — застосування такс для обчислення розміру шкоди, заподіяної внаслідок порушення правил природокористування;

- розрахунковий — обчислення збитків, заподіяних природним ресурсам і народному господарству порушенням правил на підставі методик та інших розрахунків.

Одним із нормативно-правових актів, на підставі якого здійснюється визначення збитків у екологічній сфері, є «Порядок визначення плати і стягнення платежів за забруднення навколишнього природного середовища», затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13 січня 1992 р. Він визначає єдині на території України правила встановлення плати за викиди й скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище та розміщення в ньому відходів промислового, сільськогосподарського, будівельного та іншого виробництва, а також стягнення відповідних платежів з підприємств, установ і організацій.

Плата за забруднення навколишнього природного середовища (екологічний податок) встановлюється за:

- викиди в атмосферу забруднюючих речовин стаціонарними і пересувними джерелами забруднення;

- скиди забруднюючих речовин у поверхневі води, територіальні та внутрішні морські води, а також підземні горизонти, в тому числі скиди, що проводяться підприємствами через систему комунальної каналізації;

- розміщення відходів у навколишньому природному середовищі.

Платежі за викиди й скиди забруднюючих речовин і розміщення відходів у навколишньому природному середовищі стягуються з підприємств незалежно від форм власності й відомчої належності. Стягнення платежів не звільняє підприємства від відшкодування збитків, заподіяних порушенням природоохоронного законодавства.

Контрольні запитання

1. Які порушення природоохоронного законодавства є підставою матеріальної (майнової) відповідальності?
2. За яких умов настає майнова відповідальність?
3. Які існують методи обчислення шкоди, заподіяної екологічним правопорушенням?
4. Які існують види майнової відповідальності?
5. За які види антропогенного навантаження здійснюється плата за забруднення природного середовища?
6. Які заходи реагування передбачені до порушників екологічного законодавства?

2.5 Кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення

У випадках особливо небезпечних порушень природоохоронного законодавства органи охорони навколишнього природного середовища направляють відповідні матеріали до прокуратури для порушення кримінальної справи.

Матеріали, які направляються в прокуратуру, повинні включати:

- Повну назву підприємств, установ, які порушили закон, їх адресу і підпорядкованість;
- Конкретний від порушення, яке призвело до наднормативного забруднення природного середовища з негативними наслідками;
- Конкретні дані про шкідливі наслідки забруднення, розміри матеріальної шкоди;
- Перелік осіб, винних у забрудненні, із вказівкою міри вини кожної службової особи;
- Оригінали актів перевірок, протоколів про порушення, результати хімічних аналізів, фотодокументи, офіційні висновки тощо.

На теперішній час Кримінальним кодексом України [18] розділом VIII «Злочин проти довкілля» (Додаток Б) передбачено 18 статей за якими злочинні порушення екологічного законодавства можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Карні міри за окремими статтями передбачають:

- штраф до 800 неоподатковуваних мінімумів доходів;
- обмеження волі до 5 років;
- позбавлення волі на строк до 12 років;
- позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років;
- конфіскацією знарядь і засобів заволодіння, знарядь і засобів промислу та всього добутого.

Контрольні запитання

1. У якому випадку можлива кримінальна відповідальність за екологічні правопорушення?
2. Які матеріали направляються державною екологічною інспекцією до прокуратури для порушення кримінальної справи?
3. Як називається розділ Кримінального кодексу України стосовно екологічних правопорушень?
4. Скільки у Кримінальному кодексі України статей відносно екологічних правопорушень?
5. Які карні міри за екологічні правопорушення передбачені у Кримінальному кодексі України?
6. На який максимальний строк позбавлення волі може бути покараний правопорушник екологічного законодавства?

ЛІТЕРАТУРА
рекомендована при вивченні дисципліни

(законодавчі та нормативно-правові документи треба використовувати зі змінами, користуючись електронним ресурсом. Режим доступу: – www.rada.gov.ua.)

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища», від 25.06.1991р. №1264-ХІІ. www.rada.gov.ua
2. Постанова КМУ від 13.08.1993р. №641 «Про створення Державної екологічної інспекції Міністерства охорони навколишнього природного середовища України». www.rada.gov.ua
3. Указ Президента України «Положення про Державну екологічну інспекцію України» від 13.04.2011 р. №454/2011». www.rada.gov.ua
4. Постанова КМУ від 14.09.2011 №995 «Про утворення територіальних органів Державної екологічної інспекції». www.rada.gov.ua
5. Постанова КМУ від 19.04.2017р. №275 «Про затвердження положення про Державну екологічну інспекцію України». www.rada.gov.ua
6. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності» від 5.04.2007 р. № 877-V. www.rada.gov.ua
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.03.2008р. №212 «Про затвердження критеріїв розподілу суб'єктів господарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичності здійснення заходів державного нагляду (контролю)» www.rada.gov.ua
8. Наказ Мінекоресурсів України від 31.03.2003 №56/м «Про затвердження Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів». www.menr.gov.ua
9. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища від 05.07.2004р. №264 «Про затвердження Інструкції з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення». ». www.menr.gov.ua
10. Наказ Мінприроди України від 26.10.1995 , №116 «Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із судів, кораблів та інших плавучих щзасобівтериторіальних і внутрішніх морських вод України».
11. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 4.03.2008р. №108 «Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю)». www.menr.gov.ua .
12. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7.12.1984р. №8073-Х.

13. Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 27.02.2002р. №88 «Про затвердження Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля».
14. Розпорядженням КМУ від 31.05.2017 р № 616 «Про схвалення Концепції реформування системи державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища».
15. Постанова КМУ від 21.02.2018р. №102 «Про ліквідування та створення нових територіальних органів Держекоінспекції».
16. Кодекс законів про працю України» від 10,12,1971, №322- VIII/
17. Наказ Мінприроди України від 15.09.2004 №353 «Про затвердження Положення про порядок опломбування або опечатування підприємств, окремих їх цехів (дільниць) і одиниць обладнання у разі обмеження чи зупинення (тимчасово) діяльності підприємств і об'єктів».
18. Кримінальний кодекс України від 05.04. 2001 №2341-III/

ДОДАТОК А

АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ У СФЕРІ ОХОРОНИ ПРИРОДИ, ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ, ОХОРОНИ КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ

Стаття 52. Псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель

Псування сільськогосподарських та інших земель, забруднення їх хімічними і радіоактивними речовинами, нафтою та нафтопродуктами, неочищеними стічними водами, виробничими та іншими відходами, а так само невжиття заходів по боротьбі з бур'янами - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 53. Порушення правил використання земель

Використання земель не за цільовим призначенням, невиконання природоохоронного режиму використання земель, розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, які негативно впливають на стан земель, неправильна експлуатація, знищення або пошкодження протиерозійних гідротехнічних споруд, захисних лісонасаджень - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'ятнадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 53¹. Самовільне зайняття земельної ділянки

Самовільне зайняття земельної ділянки - тягне за собою накладення штрафу на громадян від десяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 53². Зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу

Зняття та перенесення ґрунтового покриву земельних ділянок без спеціального дозволу, а також невиконання умов зняття, збереження і використання родючого шару ґрунту - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 53³. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель

Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель - тягне за собою накладення штрафу на громадян від тридцяти до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від тридцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 53⁴. Порушення строку погодження (відмови у погодженні) документації із землеустрою

Порушення посадовою особою Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органу виконавчої влади або органу місцевого самоврядування встановленого законодавством строку погодження (відмови у погодженні) документації із землеустрою - тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене посадовою особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке саме порушення, - тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 53⁶. Порушення законодавства про Державний земельний кадастр

Порушення встановлених законом строків внесення відомостей до Державного земельного кадастру, надання таких відомостей, вимагання не передбачених законом документів для внесення відомостей до Державного земельного кадастру та для надання таких відомостей, - тягнуть за собою накладення штрафу на державних кадастрових реєстраторів від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі діяння, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з правопорушень, передбачених частиною першою цієї статті, - тягнуть за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 54. Порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або неприведення їх у стан, придатний для використання за призначенням

Порушення строків повернення тимчасово зайнятих земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'ятнадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Непроведення рекультивациі порушених земель - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 59. Порушення правил охорони водних ресурсів

Забруднення і засмічення вод, порушення водоохоронного режиму на водозборах, яке спричиняє їх забруднення, водну ерозію ґрунтів та інші шкідливі явища, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян у розмірі від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Введення в експлуатацію підприємств, комунальних та інших об'єктів без споруд і пристроїв, що запобігають забрудненню і засміченню вод або їх шкідливому діянню, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 59¹. Порушення вимог щодо охорони територіальних і внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення

Забруднення і засмічення територіальних і внутрішніх морських вод внаслідок скидів із суден, здійснених без дозволу спеціально уповноважених на те державних органів або з порушенням встановлених правил, - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від тридцяти п'яти до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Проведення навантажувальних та розвантажувальних робіт, що можуть призвести до забруднення територіальних і внутрішніх морських вод, без дозволу органів державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища, якщо одержання такого дозволу передбачено законодавством України, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Неповідомлення адміністрації найближчого порту України про проведене внаслідок крайньої необхідності без належного на те дозволу скидання у море шкідливих речовин з судна або іншого плавучого засобу, повітряного судна, платформи чи іншої штучно спорудженої у морі конструкції, а у випадках скидання з метою поховання - і органу, який видає дозволи та таке скидання, одразу після здійснення або в ході здійснення такого скидання - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб судна або іншого плавучого засобу від сорока до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 60. Порушення правил водокористування

Забір води з порушенням планів водокористування, самовільне проведення гідротехнічних робіт, безгосподарне використання води (добутої або відведеної з водних об'єктів), порушення правил ведення первинного обліку кількості вод, що забираються з водних об'єктів і скидаються до них, та визначення якості вод, що скидаються, - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 61. Пошкодження водогосподарських споруд і пристроїв, порушення правил їх експлуатації

Пошкодження водогосподарських споруд і пристроїв, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення правил експлуатації водогосподарських споруд і пристроїв - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 62. Невиконання обов'язків по реєстрації в судових документах операцій з шкідливими речовинами і сумішами

Невиконання капітаном або іншими особами командного складу судна чи іншого плавучого засобу передбачених чинним законодавством обов'язків по реєстрації в судових документах операцій з речовинами, шкідливими для здоров'я людей або для живих ресурсів моря, чи сумішами, які містять такі речовини понад установлені норми, внесення зазначеними особами до судових документів неправильних записів про ці операції або незаконне відмовлення пред'явити такі документи відповідним посадовим особам - тягнуть за собою накладення штрафу від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 63. Незаконне використання земель державного лісового фонду

Використання ділянок земель державного лісового фонду для розкорчовування, спорудження будівель, переробки деревини, влаштування складів і т. ін. без належного дозволу на використання цих ділянок - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від дев'яти до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 64. Порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини, заготівлі живиці

Порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини та заготівлі живиці - тягне за собою накладення штрафу на громадян у розмірі від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 65. Незаконна порубка, пошкодження та знищення лісових культур і молодняка

Незаконна порубка і пошкодження дерев і чагарників; знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян у розмірі від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від семи до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 65¹. Знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг та захисних лісових насаджень

Знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг, захисних лісових насаджень вздовж берегів річок, каналів, навколо водних об'єктів, гідротехнічних споруд, на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від семи до дванадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 66. Знищення або пошкодження підросту в лісах

Знищення або пошкодження підросту в лісах - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 67. Здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку

Здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку (ордері) або лісовому квитку, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 68. Порушення правил відновлення і поліпшення лісів, використання ресурсів спілої деревини, вимог з охорони пралісів, квазіпралісів та природних лісів

Порушення правил та інструкцій по відновленню, поліпшенню стану і породного складу лісів, підвищенню їх продуктивності, а також по використанню ресурсів спілої деревини - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятидесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення вимог з охорони пралісів, квазіпралісів, природних лісів, а саме: випасання худоби, промислова заготівля недеревинних лісових продуктів, проїзд транспортних засобів (крім доріг загального користування та служби лісової охорони) - тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 69. Пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду

Пошкодження сінокосів і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 70. Самовільне сінокосіння і пасіння худоби, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід

Самовільне сінокосіння і пасіння худоби в лісах і на землях державного лісового фонду, не вкритих лісом, самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід і т. ін. на ділянках, де це заборонено або допускається тільки за лісовими квитками, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Збирання дикорослих плодів, горіхів, ягід і т. ін. з порушенням установлених строків їх збирання - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 71. Введення в експлуатацію виробничих об'єктів без обладнання, що запобігає шкідливому впливу на ліси

Введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, цехів, агрегатів, транспортних шляхів, магістральних трубопроводів, комунальних та інших об'єктів, не забезпечених обладнанням, що запобігає шкідливому впливу на стан і відтворення лісів, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'ятнадцяти до тридцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 72. Пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, шкідливими викидами, відходами і покидьками

Пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, промисловими і комунально-побутовими викидами, відходами і покидьками, що спричиняє його усихання чи захворювання, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від тридцяти до п'ятидесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 73. Засмічення лісів відходами

Засмічення лісів відходами - тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти п'яти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 74. Знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду

Знищення або пошкодження лісоосушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 75. Знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах

Знищення або пошкодження відмежувальних знаків у лісах - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 76. Знищення корисної для лісу фауни

Знищення корисної для лісу фауни - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 77. Порушення вимог пожежної безпеки в лісах

Порушення вимог пожежної безпеки в лісах - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'ятнадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Знищення або пошкодження лісу внаслідок необережного поводження з вогнем, а також порушення вимог пожежної безпеки в лісах, що призвело до виникнення лісової пожежі або поширення її на значній площі, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від п'ятнадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від тридцяти п'яти до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 77¹. Самовільне випалювання рослинності або її залишків

Випалювання стерні, луків, пасовищ, ділянок із степовою, водно-болотною та іншою природною рослинністю, рослинності або її залишків та опалого листя на землях сільськогосподарського призначення, у смугах відводу автомобільних доріг і залізниць, у парках, інших зелених насадженнях та газонів у населених пунктах без дозволу органів державного контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища або з порушенням умов такого дозволу, а так само невжиття особою, яка одержала дозвіл на випалювання зазначеної рослинності або її залишків та опалого листя, заходів щодо своєчасного їх гасіння - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'ятдесяти до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від сімдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 78. Порушення порядку здійснення викиду забруднюючих речовин в атмосферу або впливу на неї фізичних та біологічних факторів

Викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноваженого органу виконавчої влади або недодержання вимог, передбачених наданим дозволом, інші порушення порядку здійснення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря або перевищення технологічних нормативів допустимого викиду забруднюючих речовин та нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел під час експлуатації технологічного устаткування, споруд і об'єктів - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Перевищення гранично допустимих рівнів впливу фізичних та біологічних факторів на атмосферне повітря або вплив фізичних та біологічних факторів на атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноваженого органу виконавчої влади у випадках, коли необхідність одержання такого дозволу передбачена законодавством, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 78¹. Порушення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ

Порушення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ у господарських цілях, - тягне за собою накладення штрафу від п'яти до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 79. Недодержання вимог щодо охорони атмосферного повітря при введенні в експлуатацію і експлуатації підприємств і споруд

Введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, споруд та інших об'єктів, які не відповідають вимогам щодо охорони атмосферного повітря, - тягне за собою попередження або накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Порушення правил експлуатації, а також невикористання встановлених споруд, устаткування, апаратури для очищення і контролю викидів в атмосферу - тягнуть за собою попередження або накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 80. Випуск в експлуатацію транспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах

Випуск в експлуатацію автомобілів, літаків, суден та інших пересувних засобів і установок, у яких вміст забруднюючих речовин у відпрацьованих газах, а також рівень впливу фізичних факторів, здійснюваного ними під час роботи, перевищують установлені нормативи, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян - суб'єктів господарської діяльності в розмірі вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 81. Експлуатація автотранспортних та інших пересувних засобів з перевищенням нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах

Експлуатація громадянами автотранспортних та інших пересувних засобів і установок, у яких вміст забруднюючих речовин у відпрацьованих газах, а також рівень впливу фізичних факторів, здійснюваного ними під час роботи, перевищують установлені нормативи, - тягне за собою накладення штрафу в розмірі тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 82. Порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення

Порушення вимог щодо поводження з відходами під час їх збирання, перевезення, зберігання, оброблення, утилізації, знешкодження, видалення або захоронення - тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 82¹. Порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами або неподання чи подання звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів

Порушення правил ведення первинного обліку та здійснення контролю за операціями поводження з відходами або неподання чи подання звітності щодо утворення, використання, знешкодження та видалення відходів з порушенням встановлених строків, а так само порядку подання такої звітності - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 82². Виробництво продукції з відходів чи з їх використанням без відповідної нормативно-технічної та технологічної документації

Виробництво продукції (крім дослідних зразків) з відходів чи з їх використанням без відповідної нормативно-технічної та технологічної документації, погодженої в установленому порядку, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від трьох до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 82³. Приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитом посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними

Приховування, перекручення або відмова від надання повної та достовірної інформації за запитом посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпеки утворення відходів та поводження з ними, в тому числі про їх аварійні скиди та відповідні наслідки, - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 82⁴. Змішування чи захоронення відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, без спеціального дозволу

Змішування чи захоронення відходів, для утилізації яких в Україні існує відповідна технологія, без спеціального дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища, обласних, Київської, Севастопольської міських державних адміністрацій, органу виконавчої влади Автономної Республіки Крим з питань охорони навколишнього природного середовища - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 82⁵. Порушення правил передачі відходів

Передача відходів з порушенням встановлених правил на зберігання, оброблення або видалення підприємствам чи організаціям, що не мають відповідного дозволу на проведення цих операцій, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 82⁶. Порушення встановлених правил і режиму експлуатації установок і виробництв з оброблення та утилізації відходів

Порушення встановлених правил і режиму експлуатації установок і виробництв з оброблення та утилізації відходів, а також полігонів для зберігання чи захоронення

промислових, побутових та інших відходів (сміттєзвалищ, шламосховищ, золівідвалів тощо) - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 82⁷. Порухення вимог законодавства у сфері хімічних джерел струму

Порухення порядку обліку придбання та експлуатації хімічних джерел струму або порядку обліку обсягів накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх на утилізацію - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ненадання в установленому порядку інформації або надання неправдивої інформації щодо обсягів придбання та експлуатації нових хімічних джерел струму, обсягів накопичення відпрацьованих хімічних джерел струму та передачі їх на утилізацію - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Непередача в установленому порядку відпрацьованих небезпечних хімічних джерел струму ємністю 7 А/год та більше на утилізацію підприємствам, що здійснюють діяльність із заготівлі та утилізації відпрацьованих хімічних джерел струму, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 82⁸. Захоронення неперероблених (необроблених) побутових відходів

Захоронення неперероблених (необроблених) побутових відходів - тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до вісімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від вісімдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності - від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 83. Порухення правил застосування, зберігання, транспортування, знешкодження, ліквідації та захоронення пестицидів і агрохімікатів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів

Порухення правил застосування, зберігання, транспортування, знешкодження, ліквідації та захоронення пестицидів і агрохімікатів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів - тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 85. Порухення правил використання об'єктів тваринного світу

Порухення правил полювання (полювання без належного на те дозволу, в заборонених місцях, у заборонений час, забороненими знаряддями або способами, на заборонених для добування тварин, допускання собак у мисливські угіддя без нагляду, полювання з порушенням установленого для певної території (регіону, мисливського господарства,

обходу тощо) порядку здійснення полювання), яке не мало наслідком добування, знищення або поранення тварин, а також транспортування або перенесення добутих тварин чи їх частин без відмітки цього факту в контрольній картці обліку добутої дичини і порушень правил полювання та в дозволі на їх добування - тягне за собою попередження або накладення штрафу на громадян від шести до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладення штрафу на посадових осіб - від тридцяти до дев'яноста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Повторне порушення правил полювання (полювання без належного на те дозволу, в заборонених місцях, у заборонений час, забороненими знаряддями або способами, на заборонених для добування тварин) чи таке, яке мало наслідком добування, знищення або поранення тварин, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від шістдесяти до ста двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією рушниць та інших знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої або позбавлення права полювання на строк до трьох років з конфіскацією рушниць та інших знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої і на посадових осіб - від дев'яноста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої.

Порушення правил рибальства - тягне за собою попередження або накладення штрафу на громадян від двох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і попередження або накладення штрафу на посадових осіб - від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Грубе порушення правил рибальства (рибальство із застосуванням вогнепальної зброї, електроструму, вибухових або отруйних речовин, інших заборонених знарядь лову, промислових знарядь лову особами, які не мають дозволу на промисел, вилов водних живих ресурсів у розмірах, що перевищують встановлені ліміти або встановлену правилами любительського і спортивного рибальства добову норму вилову) - тягне за собою накладення штрафу на громадян від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих водних живих ресурсів чи без такої і на посадових осіб - від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих водних живих ресурсів чи без такої.

Порушення правил здійснення інших видів спеціального використання об'єктів тваринного світу - тягне за собою накладення штрафу на громадян від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої і на посадових осіб - від двадцяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією знарядь і засобів вчинення правопорушення, які є приватною власністю порушника, та незаконно добутих об'єктів тваринного світу чи без такої.

Стаття 86¹. Експлуатація на водних об'єктах водозабірних споруд, не забезпечених рибозахисним обладнанням

Експлуатація на водних об'єктах водозабірних споруд, не забезпечених рибозахисним обладнанням, якщо його наявність передбачена відповідними нормативами, або з неефективно працюючим рибозахисним обладнанням - тягне за собою накладення штрафу на громадян від одного до шести неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 87. Порушення вимог щодо охорони середовища перебування і шляхів міграції, переселення, акліматизації та схрещування диких тварин

Порушення вимог щодо охорони середовища перебування і шляхів міграції, переселення, акліматизації та схрещування диких тварин - тягне за собою накладення штрафу на громадян від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'ятдесяти до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Невжиття заходів щодо запобігання загибелі диких тварин, погіршенню середовища їх перебування та умов міграції або добування диких тварин, які зазнають лиха, - тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до сімдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 89. Жорстоке поводження з тваринами

Жорстоке поводження з тваринами - знущання над тваринами, завдання побоїв або вчинення інших насильницьких дій, що завдали тварині фізичного болю, страждань і не спричинили тілесних ушкоджень, каліцтва чи загибелі, залишення тварин напризволяще, у тому числі порушення правил утримання тварин, - тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією тварини, якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя або здоров'я.

Ті самі дії, вчинені стосовно двох і більше тварин, або групою осіб, або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке саме порушення, пропаганда жорстокого поводження з тваринами - тягнуть за собою накладення штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб з конфіскацією тварини, якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя або здоров'я.

Насильницькі дії стосовно тварин, спрямовані на задоволення статевої пристрасті, - тягнуть за собою накладення штрафу від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією тварини, якщо перебування тварини у власника становить загрозу для її життя або здоров'я.

Стаття 90. Невиконання правил і норм у процесі створення, виробництва, зберігання, транспортування, використання, знешкодження, ліквідації, захоронення мікроорганізмів, біологічно активних речовин та інших продуктів біотехнологій

Невиконання правил і норм у процесі створення нових штамів мікроорганізмів, біологічно активних речовин та інших продуктів біотехнологій - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Невиконання правил і норм екологічної безпеки у процесі виробництва, зберігання, транспортування, використання, знешкодження, ліквідації, захоронення мікроорганізмів, біологічно активних речовин та інших продуктів біотехнологій - тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'яти до восьми неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від семи до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 91¹. Невиконання вимог екологічної безпеки у процесі впровадження відкриттів, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій, нової техніки, технологій і систем, речовин і матеріалів

Впровадження відкриттів, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій, нової техніки, технологій і систем, речовин і матеріалів, що не відповідають встановленим нормативам екологічної безпеки та іншим вимогам щодо охорони довкілля, - тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від чотирьох до семи неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 91². Перевищення лімітів та нормативів використання природних ресурсів

Перевищення затверджених лімітів та нормативів використання природних ресурсів - тягне за собою накладення штрафу на громадян від трьох до вісімнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від дев'яти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 91³. Приховування перевищення встановлених лімітів на обсяги утворення та розміщення відходів

Приховування перевищення встановлених лімітів на обсяги утворення та розміщення відходів - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від двох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 91⁴. Відмова від надання чи несвоєчасне надання екологічної інформації

Відмова від надання чи несвоєчасне надання за запитами повної та достовірної екологічної інформації, передбаченої законодавством, - тягне за собою накладення штрафу на службових та посадових осіб від трьох до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 91⁵. Порухення вимог законодавства у сфері оцінки впливу на довкілля

Надання завідомо неправдивих чи неповних відомостей про вплив на довкілля планованої діяльності, порушення встановлених законодавством вимог щодо здійснення оцінки впливу на довкілля, у тому числі порядку інформування громадськості та порядку проведення громадського обговорення і врахування його результатів, - тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Недотримання під час провадження господарської діяльності, експлуатації об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням ресурсів

корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, екологічних умов, передбачених у висновку з оцінки впливу на довкілля, рішеннях про провадження планованої діяльності та проектах будівництва, розширення, перепрофілювання, ліквідації (демонтажу) об'єктів, інших втручань у природне середовище і ландшафти, у тому числі з видобуванням корисних копалин, використанням техногенних родовищ корисних копалин, а також змін у цій діяльності або подовження строків її провадження - до моменту забезпечення виконання таких екологічних умов - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 95. Порушення правил і норм ядерної та радіаційної безпеки

Порушення посадовими особами підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності правил і норм ядерної та радіаційної безпеки - тягне за собою накладення штрафу від десяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, - тягнуть за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 153. Знищення або пошкодження зелених насаджень або інших об'єктів озеленення населених пунктів

Знищення або пошкодження зелених насаджень, окремих дерев, чагарників, газонів, квітників та інших об'єктів озеленення в населених пунктах, невжиття заходів для їх охорони, а також самовільне перенесення в інші місця під час забудови окремих ділянок, зайнятих об'єктами озеленення, - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від десяти до тридцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб або фізичних осіб - підприємців - від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 167. Введення в обіг або реалізація продукції, яка не відповідає вимогам стандартів

Введення в обіг (випуск на ринок України, в тому числі з ремонту) або реалізація продукції (крім харчових продуктів), яка не відповідає вимогам стандартів, сертифікатів відповідності, норм, правил і зразків (еталонів) щодо безпечності, якості, комплектності та упаковки (за винятком випадків, передбачених законодавством України), - тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, громадян - власників підприємств чи уповноважених ними осіб від двадцяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 188⁵. Невиконання законних розпоряджень чи приписів посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів

Невиконання законних розпоряджень чи приписів, інших законних вимог посадових осіб органів, які здійснюють державний контроль у галузі охорони навколишнього природного середовища, використання природних ресурсів, радіаційної безпеки або охорону природних ресурсів, ненадання їм необхідної інформації або надання неправдивої інформації, вчинення інших перешкод для виконання покладених на них обов'язків - тягнуть за собою накладення штрафу на громадян від дев'яти до п'ятнадцяти

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і на посадових осіб - від п'ятнадцяти до сорока п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

ДОДАТОК Б

ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ (Кримінальний Кодекс України)

Стаття 236 **Порушення правил екологічної безпеки**

Порушення порядку здійснення оцінки впливу на довкілля, правил екологічної безпеки під час проектування, розміщення, будівництва, реконструкції, введення в експлуатацію, експлуатації та ліквідації підприємств, споруд, пересувних засобів та інших об'єктів, якщо це спричинило загибель людей, екологічне забруднення значних територій або інші тяжкі наслідки, - карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 237 **Невживання заходів щодо ліквідування екологічного забруднення**

Ухилення від проведення або неналежне проведення на території, що зазнала забруднення небезпечними речовинами або випромінюванням, дезактиваційних чи інших відновлювальних заходів щодо ліквідації або усунення наслідків екологічного забруднення особою, на яку покладено такий обов'язок, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, - карається обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Стаття 238 **Приховування або перекручування відомостей про екологічний стан або захворюваність населення**

1. Приховування або умисне перекручення службовою особою відомостей про екологічний, в тому числі радіаційний, стан, який пов'язаний із забрудненням земель, водних ресурсів, атмосферного повітря, харчових продуктів і продовольчої сировини і такий, що негативно впливає на здоров'я людей, рослинний та тваринний світ, а також про стан захворюваності населення в районах з підвищеною екологічною небезпекою - караються штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, вчинені повторно або в місцевості, оголошеній зоною надзвичайної екологічної ситуації, або такі, що спричинили загибель людей чи інші тяжкі наслідки, - караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 239 **Забруднення або псування земель**

1. Забруднення або псування земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля, внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, - караються штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, що спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, - караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 239-1 Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель

1. Незаконне заволодіння ґрунтовим покривом (поверхневим шаром) земель, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, - карається штрафом від двохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Та сама дія, якщо вона вчинена повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або заподіяла матеріальну шкоду у великому розмірі, - карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом або спричинили загибель людей, масову загибель об'єктів тваринного чи рослинного світу або інші тяжкі наслідки, - караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. У цій статті матеріальна шкода вважається заподіяною у великому розмірі, якщо її розмір у сто або більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 239-2 Незаконне заволодіння землями водного фонду в особливо великих розмірах

1. Незаконне заволодіння поверхневим (ґрунтовим) шаром земель водного фонду в особливо великих розмірах - карається штрафом від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

2. Та сама дія, вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб, - карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, якщо вони спричинили тяжкі наслідки, - караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років.

Примітка. Особливо великим розміром у цій статті слід розуміти обсяг поверхневого (ґрунтового) шару земель, який становить більше, ніж десять кубічних метрів.

Стаття 240 Порушення правил охорони або використання надр

1. Порушення встановлених правил охорони надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, - карається штрафом від трьохсот до шестисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Порушення встановлених правил використання надр, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, а також незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення - караються штрафом від чотирьохсот до семисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

3. Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду або вчинені повторно, - караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

4. Діяння, передбачені частинами першою, другою або третьою цієї статті, якщо вони вчинені шляхом підпалу, вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом або спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

Стаття 241 Забруднення атмосферного повітря

1. Забруднення або інша зміна природних властивостей атмосферного повітря шкідливими для життя, здоров'я людей або для довкілля речовинами, відходами або іншими матеріалами промислового чи іншого виробництва внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, - караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на той самий строк або без такого.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки, - караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк, із позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Стаття 242 Порушення правил охорони вод

1. Порушення правил охорони вод (водних об'єктів), якщо це спричинило забруднення поверхневих чи підземних вод і водоносних горизонтів, джерел питних, лікувальних вод або зміну їхніх природних властивостей, або виснаження водних джерел і створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи для довкілля, - карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або обмеженням волі на той самий строк.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки, - караються обмеженням волі на строк до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 243 Забруднення моря

1. Забруднення моря в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або в межах вод виключної (морської) економічної зони України матеріалами чи речовинами, шкідливими для життя чи здоров'я людей, або відходами внаслідок порушення спеціальних правил, якщо це створило небезпеку для життя чи здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло перешкодити законним видам використання моря, а також незаконне скидання чи поховання в межах внутрішніх морських чи територіальних вод України або у відкритому морі зазначених матеріалів, речовин і відходів - караються штрафом від трьохсот до восьмисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

2. Ті самі діяння, якщо вони спричинили загибель або захворювання людей, масову загибель об'єктів тваринного і рослинного світу або інші тяжкі наслідки, - караються позбавленням волі на строк від двох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

3. Неповідомлення спеціально відповідальними за те особами морських та повітряних суден або інших засобів і споруд, що знаходяться в морі, адміністрації найближчого порту України, іншому уповноваженому органу або особі, а у разі скидання з метою поховання - і організації, яка видає дозволи на скидання, інформації про підготовлюване або здійснене внаслідок крайньої потреби скидання чи невідворотні втрати ними в межах внутрішніх морських і територіальних вод України або у відкритому морі шкідливих речовин чи сумішей, що містять такі речовини понад встановлені норми, інших відходів, якщо це

створило небезпеку для життя, здоров'я людей або живих ресурсів моря чи могло завдати шкоди зонам лікування і відпочинку або перешкодити іншим законним видам використання моря, - карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або обмеженням волі на строк до трьох років.

Стаття 244 Порушення законодавства про континентальний шельф України

1. Порушення законодавства про континентальний шельф України, що заподіяло істотну шкоду, а також невжиття особою, що відповідає за експлуатацію технологічних установок або інших джерел безпеки в зоні безпеки, заходів для захисту живих організмів моря від дії шкідливих відходів або небезпечних випромінювань та енергії, якщо це створило небезпеку їх загибелі або загрожувало життю чи здоров'ю людей, - караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на строк до двох років.

2. Дослідження, розвідування, розробка природних багатств та інші роботи на континентальному шельфі України, які провадяться іноземцями, якщо це не передбачено договором між Україною і заінтересованою іноземною державою, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України або спеціальним дозволом, виданим у встановленому законом порядку, - караються штрафом від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців.

Стаття 245 Знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу

1. Знищення або пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів, вздовж залізниць, а також стерні, сухих дикоростучих трав, рослинності або її залишків на землях сільськогосподарського призначення вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом - караються штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони спричинили загибель людей, масову загибель тварин або інші тяжкі наслідки, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років.

Стаття 246 Незаконна порубка лісу

Незаконна порубка дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, що заподіяла істотну шкоду, а також вчинення таких дій у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах - карається штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Та сама дія, вчинена повторно або за попередньою змовою групою осіб, - карається обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 247 Порушення законодавства про захист рослин

Порушення правил, установлених для боротьби зі шкідниками і хворобами рослин, та інших вимог законодавства про захист рослин, що спричинило тяжкі наслідки, - карається штрафом до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста двадцяти до двохсот годин, або обмеженням волі на строк до двох років.

Стаття 248 Незаконне полювання

1. Порушення правил полювання, якщо воно заподіяло істотну шкоду, а також незаконне полювання в заповідниках або на інших територіях та об'єктах природно-

заповідного фонду, або полювання на звірів, птахів чи інші види тваринного світу, що занесені до Червоної книги України, - караються штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадськими роботами на строк від ста шістдесяти до двохсот сорока годин, або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, якщо вони вчинені службовою особою з використанням службового становища, або за попередньою змовою групою осіб, або способом масового знищення звірів, птахів чи інших видів тваринного світу, або з використанням транспортних засобів, або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, - караються штрафом від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

Примітка. Істотною шкодою у цій статті, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків, вважається така шкода, яка у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.

Стаття 249 Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом

1. Незаконне зайняття рибним, звіриним або іншим водним добувним промислом, якщо воно заподіяло істотну шкоду, - карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі діяння, якщо вони вчинені із застосуванням вибухових, отруйних речовин, електроструму або іншим способом масового знищення риби, звірів чи інших видів тваринного світу або особою, раніше судимою за злочин, передбачений цією статтею, - караються штрафом від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 250 проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів

Проведення вибухових робіт з порушенням правил охорони рибних запасів або диких водних тварин - карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк від двох до п'яти років, або позбавленням волі на строк до трьох років.

Стаття 251 Порушення ветеринарних правил

Порушення ветеринарних правил, яке спричинило поширення епізоотії або інші тяжкі наслідки, - карається штрафом від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до п'яти років, або обмеженням волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк.

Стаття 252 Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави та об'єктів природно-заповідного фонду

1. Умисне знищення або пошкодження територій, взятих під охорону держави, та об'єктів природно-заповідного фонду - карається штрафом від ста до двохсот

неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до трьох років.

2. Ті самі дії, вчинені шляхом підпалу або іншим загальнонебезпечним способом, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки, - караються позбавленням волі на строк від п'яти до дванадцяти років.

Стаття 253 проектування чи експлуатація споруд без систем захисту довкілля

1. Розробка і здача проектів, іншої аналогічної документації замовнику службовою чи спеціально уповноваженою особою без обов'язкових інженерних систем захисту довкілля або введення (прийом) в експлуатацію споруд без такого захисту, якщо вони створили небезпеку тяжких технологічних аварій або екологічних катастроф, загибелі або масового захворювання населення або інших тяжких наслідків, - карається позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або обмеженням волі на той самий строк.

2. Ті самі дії, якщо вони спричинили наслідки, передбачені частиною першою цієї статті, - караються обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років або позбавленням волі на строк до п'яти років.

Стаття 254 Безгосподарське використання земель

Безгосподарське використання земель, якщо це спричинило тривале зниження або втрату їх родючості, виведення земель з сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту, - караються штрафом до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк до двох років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.